ڕاڤەی
تحفة الأطفال

دانانی

سیروان حامد

الجامع للقراءات العشر من طريق الشاطبية والدرة

١٤٤١ک - ٢٠١٩ز

پێشەکی

إنَّ الحمدَ لله نحمده ونستعينه ونستغفره ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا إنه من يهده الله فلا مضلَّ له ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأشهد أن محمَّداً عبده ورسوله.

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ ١٠٢ ﴾ **آل عمران**

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلۡأَرۡحَامَۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيۡكُمۡ رَقِيبٗا ١ ﴾ **النساء**

﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَقُولُواْ قَوۡلٗا سَدِيدٗا ٧٠ يُصۡلِحۡ لَكُمۡ أَعۡمَٰلَكُمۡ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدۡ فَازَ فَوۡزًا عَظِيمًا ٧١ ﴾ **الأحزاب**

أما بعد، فإنَّ أصدقَ الحديث كتابُ الله تعالى، وخيرَ الهدي هَديُ محمّدٍ (ﷺ)، وشرَّ الأمور محدثاتها، وكلَّ محدثة بدعة، وكلَّ بدعةٍ ضلالة، وكلَّ ضلالةٍ في النار.

ئەم کتێبەی بەردەست ڕاڤەیەکی کورت و پوختی هۆنراوەی (تحفة الأطفال)ی شێخ سولەیمانی جەمزوورییە خودا لێی خۆشبێت، داوا کارم لە خوای پەروەردگار لێمانی وەربگرێت و ببێتە مایەی سوود بۆ خوێنەرانی.

سیروان حامد رحيم
ڕۆژی هەینی
١جُمادى الأولى ١٤٤١
٢٠١٩/١٢/٢٧
شارەزوور

دەقی هۆنراوەکە

بِسْمِ اللَّهِ الرحْمَنِ الرحِيْمِ

المُقَدِّمَة

(١) يَقُولُ رَاجِي رَحْمَةِ الْغَفُورِ   دَوْمًا سُلَيْمَانُ هُوَ الْجَمْزُورِي
(٢) الْحَمْدُ للهِ مُصَلِّيًا عَلَى   مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَمَنْ تَلَا
(٣) وَبَعْدُ هَذَا النَّظْمُ لِلْمُرِيدِ   (فِي النُّونِ وَالتَّنْوِينِ وَالْمُدُودِ)
(٤) سَمَّيْتُهُ بِتُحْفَةِ الْأَطْفَالِ   عَنْ شَيْخِنَا الْمِيهِيِّ[1] ذِي الْكَمَالِ
(٥) أَرْجُو بِهِ أَنْ يَنْفَعَ الطُّلَّابَا   وَالْأَجْرَ وَالْقَبُولَ وَالثَّوَابَا

أَحْكَامُ النُّونِ السَّاكِنَةِ وَالتَّنْوِينِ

(٦) لِلنُّونِ إِنْ تَسْكُنْ وَلِلتَّنْوِينِ   أَرْبَعُ أَحْكَامٍ فَخُذْ تَبْيِينِي
(٧) فَالْأَوَّلُ الْإِظْهَارُ قَبْلَ أَحْرُفِ   لِلْحَلْقِ سِتٌّ[2] رُتِّبَتْ فَلْتَعْرِفِ[3]
(٨) هَمْزٌ فَهَاءٌ ثُمَّ عَيْنٌ حَاءُ   مُهْمَلَتَانِ ثُمَّ غَيْنٌ خَاءُ
(٩) وَالثَّانِ إِدْغَامٌ بِسِتَّةٍ أَتَتْ   فِي يَرْمُلُونَ[4] عِنْدَهُمْ قَدْ ثَبَتَتْ

---

[1] وفي نسخ أخرى: المَيهي
[2] وفي نسخ أخرى: ستٍّ
[3] وفي نسخ أخرى: فَلْتُعْرَفِ
[4] وفي نسخ أخرى: يَرمَلُونَ

(١٠) لَكِنَّهَا قِسْمَانِ قِسْمٌ يُدْغَمَا[٥]   فِيهِ بِغُنَّةٍ بِـ: يَنْمُو عُلِمَا[٦]
(١١) إِلَّا إِذَا كَانَا بِكِلْمَةٍ فَلَا   تُدْغِمْ[٧] كَـ: دُنْيَا ثُمَّ صِنْوَانٍ تَلَا
(١٢) وَالثَّانِ إِدْغَامٌ بِغَيْرِ غُنَّهْ   فِي اللَّامِ وَالرَّا ثُمَّ كَرِّرَنَّهْ
(١٣) وَالثَّالِثُ الْإِقْلَابُ عِنْدَ الْبَاءِ   مِيمًا بِغُنَّةٍ مَعَ الْإِخْفَاءِ
(١٤) وَالرَّابِعُ الْإِخْفَاءُ عِنْدَ الْفَاضِلِ   مِنَ الْحُرُوفِ وَاجِبٌ لِلْفَاضِلِ
(١٥) فِي خَمْسَةٍ مِنْ بَعْدِ عَشْرٍ رَمْزُهَا   فِي كِلْمِ هَذَا البَيْتِ قَدْ ضَمَّنْتُهَا
(١٦) صِفْ ذَا ثَنَا[٨] كَمْ جَادَ شَخْصٌ قَدْ   دُمْ طَيِّبًا زِدْ فِي تُقًى[٩] ضَعْ ظَالِمَا

أَحْكَامُ النُّونِ وَالْمِيمِ الْمُشَدَّدَتَيْنِ

(١٧) وَغُنَّ مِيمًا ثُمَّ نُونًا شُدِّدَا   وَسَمِّ كُلًّا حَرْفَ غُنَّةٍ بَدَا

أَحْكَامُ الْمِيمِ السَّاكِنَةِ

(١٨) وَالْمِيمُ إِنْ تَسْكُنْ تَجِي قَبْلَ الْهِجَا   لَا أَلِفٍ لَيِّنَةٍ لِذِي الْحِجَا
(١٩) أَحْكَامُهَا ثَلَاثَةٌ لِمَنْ ضَبَطْ   إِخْفَاءٌ ادْغَامٌ وَإِظْهَارٌ فَقَطْ

---

[٥] وفي نسخ أخرى: يُدغَمْ

[٦] وفي نسخ أخرى: عُلِمْ

[٧] وفي نسخ أخرى: فلا تُدْغَمْ

[٨] وفي نسخ أخرى: ثَنًا

[٩] وفي نسخ أخرى: تُقًى

(٢٠) فَالْأَوَّلُ الْإِخْفَاءُ عِنْدَ الْبَاءِ   وَسَمِّهِ الشَّفْوِيَّ لِلْقُرَّاءِ
(٢١) وَالثَّانِ إِدْغَامٌ بِمِثْلِهَا أَتَى   وَسَمِّ[10] إِدْغَامًا صَغِيرًا يَا فَتَى
(٢٢) وَالثَّالِثُ الْإِظْهَارُ فِي الْبَقِيَّهْ   مِنْ أَحْرُفٍ وَسَمِّهَا شَفْوِيَّهْ
(٢٣) وَاحْذَرْ لَدَى وَاوٍ وَفَا أَنْ تَخْتَفِي   لِقُرْبِهَا وَالِاتِّحَادِ[11] فَاعْرِفِ

أَحْكَامُ لاَمِ (أَلْ) وَلاَمِ (الْفِعْلِ)

(٢٤) لِلَامِ أَلْ حَالَانِ قَبْلَ الْأَحْرُفِ   أُولَاهُمَا إِظْهَارُهَا فَلْتَعْرِفِ
(٢٥) قَبْلَ ارْبَعٍ مَعْ عَشْرَةٍ خُذْ عِلْمَهُ   مِنِ ابْغِ[12] حَجَّكَ وَخَفْ عَقِيمَهُ
(٢٦) ثَانِيهِمَا إِدْغَامُهَا فِي أَرْبَعِ   وَعَشْرَةٍ أَيْضًا وَرَمْزَهَا فَعِ
(٢٧) طِبْ ثُمَّ صِلْ رَحِمًا[13] تَفُزْ ضِفْ ذَا نِعَمْ   دَعْ سُوءَ ظَنٍّ زُرْ شَرِيفًا لِلْكَرَمْ
(٢٨) وَاللَّامَ[14] الْأُولَى سَمِّهَا قَمْرِيَّهْ   وَاللَّامَ الْأُخْرَى سَمِّهَا شَمْسِيَّهْ
(٢٩) وَأَظْهِرَنَّ لَامَ فِعْلٍ مُطْلَقَا   فِي نَحْوِ قُلْ نَعَمْ وَقُلْنَا وَالْتَقَى

---

[10] وفي نسخ أخرى: وَسَمِّهِ ادغاماً

[11] وفي نسخ أخرى: وَلاتِّحَادِ

[12] وفي نسخ أخرى: مِنْ إِبْغِ

[13] وفي نسخ أخرى: رُحْمًا

[14] وفي نسخ أخرى: وَاللامُ

فِي الْمِثْلَيْنِ وَالْمُتَقَارِبَيْنِ وَالْمُتَجَانِسَيْنِ

(٣٠) إِنْ فِي الصِّفَاتِ وَالْمَخَارِجِ اتَّفَقْ   حَرْفَانِ فَالْمِثْلَانِ فِيهِمَا أَحَقّْ
(٣١) وَإِنْ يَكُونَا مَخْرَجًا تَقَارَبَا   وَفِي الصِّفَاتِ اخْتَلَفَا يُلَقَّبَا
(٣٢) مُتَقَارِبَيْنِ[١٥] أَوْ يَكُونَا اتَّفَقَا   فِي مَخْرَجٍ دُونَ الصِّفَاتِ حُقِّقَا
(٣٣) بِالْمُتَجَانِسَيْنِ ثُمَّ إِنْ سَكَنْ   أَوَّلُ كُلٍّ فَالصَّغِيرَ سَمِّيَنْ
(٣٤) أَوْ حُرِّكَ الْحَرْفَانِ فِي كُلٍّ فَقُلْ   كُلٌّ كَبِيرٌ وَافْهَمَنْهُ بِالْمُثُلْ

أَقْسَامُ المَدِّ

(٣٥) وَالْمَدُّ أَصْلِيٌّ وَفَرْعِيٌّ لَهُ   وَسَمِّ أَوَّلًا طَبِيعِيًّا وَهُو
(٣٦) مَا لَا تَوَقُّفٌ لَهُ عَلَى سَبَبْ   وَلَا بِدُونِهِ الْحُرُوفُ تُجْتَلَبْ
(٣٧) بَلْ أَيُّ حَرْفٍ غَيْرَ[١٦] هَمْزٍ أَوْ سُكُونْ[١٧]   جَا بَعْدَ مَدٍّ فَالطَّبِيعِيَّ يَكُونْ[١٨]
(٣٨) وَالْآخَرُ الْفَرْعِيُّ مَوْقُوفٌ عَلَى   سَبَبْ كَهَمْزٍ أَوْ سُكُونٍ مُسْجَلَا
(٣٩) حُرُوفُهُ ثَلَاثَةٌ فَعِيهَا   مِنْ لَفْظِ وَايٍ وَهْيَ فِي نُوحِيهَا
(٤٠) وَالْكَسْرُ قَبْلَ الْيَا وَقَبْلَ الْوَاوِ ضَمّْ   شَرْطٌ وَفَتْحٌ قَبْلَ أَلْفٍ يُلْتَزَمْ
(٤١) وَاللِّينُ[١٩] مِنْهَا الْيَا وَ وَاوٌ سُكِّنَا[٢٠]   إِنِ انْفِتَاحٌ قَبْلَ كُلٍّ أُعْلِنَا

---

[١٥] وفي نسخ أخرى: مُقَارِبَيْنِ
[١٦] وفي نسخ أخرى: غَيْرُ
[١٧] وفي نسخ أخرى: سُكُونُ
[١٨] وفي نسخ أخرى: يَكُونُ

أَحْكَامُ الْمَدِّ

(٤٢) لِلْمَدِّ أَحْكَامٌ ثَلَاثَةٌ تَدُومْ[٢١]   وَهْيَ الْوُجُوبُ وَالْجَوَازُ وَاللُّزُومْ[٢٢]
(٤٣) فَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ هَمْزٌ بَعْدَ مَدّْ   فِي كِلْمَةٍ وَذَا بِمُتَّصِلٍ يُعَدّْ
(٤٤) وَجَائِزٌ مَدٌّ وَقَصْرٌ إِنْ فُصِلْ   كُلٌّ بِكِلْمَةٍ وَهَذَا الْمُنْفَصِلْ
(٤٥) وَمِثْلُ ذَا إِنْ عَرَضَ السُّكُونُ   وَقْفًا كَتَعْلَمُونَ نَسْتَعِينُ
(٤٦) أَوْ قُدِّمَ الْهَمْزُ عَلَى الْمَدِّ وَذَا   بَدَلْ[٢٣] كَآمَنُوا[٢٤] وَإِيمَانًا خُذَا
(٤٧) وَلَازِمٌ إِنِ السُّكُونُ أُصِّلَا   وَصْلًا وَوَقْفًا بَعْدَ مَدٍّ طُوِّلَا

أقْسامُ المَدِّ اللّازِمِ

(٤٨) أَقْسَامُ لَازِمٍ لَدَيْهِمْ أَرْبَعَهْ   وَتِلْكَ كِلْمِيٌّ وَحَرْفِيٌّ مَعَهْ
(٤٩) كِلَاهُمَا مُخَفَّفٌ مُثَقَّلُ   فَهَذِهِ أَرْبَعَةٌ تُفَصَّلُ
(٥٠) فَإِنْ بِكِلْمَةٍ سُكُونٌ اجْتَمَعْ   مَعْ حَرْفِ مَدٍّ فَهْوَ كِلْمِيٌّ وَقَعْ
(٥١) أَوْ فِي ثُلَاثِيِّ الْحُرُوفِ وُجِدَا   وَالْمَدُّ وَسْطُهُ[٢٥] فَحَرْفِيٌّ بَدَا

---

[١٩] وفي نسخ أخرى: وَاللَّيْنُ

[٢٠] وفي نسخ أخرى: سَكَنَا

[٢١] وفي نسخ أخرى: تَدُومُ

[٢٢] وفي نسخ أخرى: وَاللُّزُومُ

[٢٣] وفي نسخ أخرى: بَدَلٌ

[٢٤] وفي نسخ أخرى: كَآمِنُوا

[٢٥] وفي نسخ أخرى: وَسْطَهُ

(٥٢) كِلَاهُمَا مُثَقَّلٌ إِنْ أُدْغِمَا   مُخَفَّفٌ كُلٌّ إِذَا لَمْ يُدْغَمَا
(٥٣) وَاللَّازِمُ الْحَرْفِيُّ أَوَّلَ السُّوَرْ   وُجُودُهُ وَفِي ثَمَانٍ انْحَصَرْ
(٥٤) يَجْمَعُهَا حُرُوفُ كَمْ عَسَلْ نَقَصْ   وَعَيْنُ ذُو وَجْهَيْنِ والطُّولُ أَخَصّْ
(٥٥) وَمَا سِوَى الحَرْفِ الثُّلَاثِيْ لاَ أَلِفْ   فَمَدُّهُ مَدًّاً طَبِيعِيَّاً أُلِفْ
(٥٦) وَذَاكَ أَيْضَاً فِي فَوَاتِحِ السُّوَرْ   فِي لَفْظِ حَيٍّ طَاهِرٍ قَدِ انْحَصَرْ
(٥٧) وَيَجْمَعُ الْفَوَاتِحَ الْأَرْبَعْ عَشَرْ   صِلْهُ سُحَيْرًا مَنْ قَطَعْكَ ذَا اشْتَهَرْ

خَاتِمَةٌ

(٥٨) وَتَمَّ ذَا النَّظْمُ بِحَمْدِ اللهِ   عَلَى تَمَامِهِ بِلَا تَنَاهِي
(٥٩) أَبْيَاتُهُ نَدٌّ بَدَا لِذِي النُّهَى   تَارِيخُهَا[٢٦] بُشْرَى لِمَنْ يُتْقِنُهَا
(٦٠) ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ أَبَدَا   عَلَى خِتَامِ الْأَنْبِيَاءِ أَحْمَدَا
(٦١) وَالْآلِ وَالصَّحْبِ وَكُلِّ تَابِعِ   وَكُلِّ قَارِئٍ وَكُلِّ سَامِعِ

سەنەدی هۆنراوەکە

بسم الله الرحمن الرحيم

---

[٢٦] وفي نسخ أخرى: تاريخُهُ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خاتم الأنبياء والمرسلين وعلى آله وصحبه وسلم تسليماً كثيراً.

إجازة في متن (تحفة الأطفال)

أما بعدُ:

فإنّي أَروي متن (تحفة الأطفال) للإمام سليمان بن حسين بن محمد الجمزوري عن شيخنا العلاّمة عبد الفتاح مدكور بن بيومي (مستشار شؤون القرآن بالجيزة) وأجازني بروايتها عنه حفظه الله تبارك وتعالى وهو يروي متن التحفة عن شيخه العلامة علي بن محمد الشهير بالضباع (ت ١٣٨٠) وهو عن الشيخين عبدالرحمن الخطيب الشهير بالشعّار وحسن بن يحيى الكُتُبي وهما عن شيخ المقرئين محمد بن أحمد المتولي وهو بسنده إلى الناظم سليمان الجمزوري رحم الله الجميع، وبعد أن قرأها عليّ بإتقان كامل وضبطَ معانيَها أخي الفاضل الشيخ (سيروان حامد) أجزته بروايتها وبتدريسها.

وأوصيه بتقوى الله تبارك وتعالى في السر والعلن وأن يدعوَ لي ولمشايخي.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين.

حرّرَها في مدينة حلبجة الجديدة
رعد محسن حاوي السامرائي
في يوم الأربعاء (٤/رمضان ١٤٣٥هـ)
الموافق لـ (٢/٧/٢٠١٤ م)

ناساندنی هۆنراوەکە

هۆنراوەی (تحفة الأطفال والغلمان في تجويد القرآن) یەکێکە لە هۆنراوە کورت و ئاسانەکانی بواری زانستی تەجوید کە شێخ سولەیمانی جەمزووری لە سەر کێشی

(الرَّجَز) لە ساڵی (١١٩٨ك) دایناوە، ئەم هۆنراوەیە پێك هاتووە لە (٦١) دێڕ بەم شێوەیەی خوارەوە دابەشی كردووە:

١- پێنج دێڕ بۆ پێشەكی

٢- یازدە دێڕ بۆ یاساكانی نونی زەنندارو (تنوین).

٣- یەك دێڕ بۆ نون و میمی شەددە دار.

٤- شەش دێڕ بۆ میمی زەنندار.

٥- شەش دێڕ بۆ لامی (أل) و لامی كردار.

٦- پێنج دێڕ بۆ لێكچووەكان و هاوڕەگەزەكان و لێك نزیكەكان.

٧- حەوت دێڕ بۆ بەشەكانی درێژكردنەوە.

٨- شەش دێڕ بۆ ئەحكامەكانی درێژكردنەوە

٩- دە دێڕ بۆ بەشەكانی درێكردنەوەی پاپەند (لازم).

١٠- چوار دێڕیش بۆ كۆتایی.

سەرچاوەی ئەم هۆنراوەیە وەك دانەر خۆی دەڵێت ماموٚستاكەیەتی كە ناوی (میهی)یە، واتە بابەتە زانستییەكەی لەوەو وەرگرتووەو پاشان خۆی لە شێوەی هۆنراوەدا داڕشتووە.

ڕاڤەكانی:

ئەم هۆنراوەیە لە نێو قوڕئانخوێناندا ناوبانگییەكی زۆری هەیە، هەر بۆیە زانایان و نووسەران چەندین ڕاڤەو لێكدانەوەیان بۆ نووسیوە گرنگترینیان:

١- فتح الأقفال شرح تحفة الأطفال، سليمان الجمزوري.

٢- فتح الملك المتعال بشرح تحفة الأطفال، محمد بن نور الدين الميهي.

٣- شرح تحفة الأطفال، لمحمود رفاعة الطهطاوي (ت بعد ١٣٧٠هـ).

٤- منحة ذي الجلال في شرح تحفة الأطفال، للضباع.

٥- تقريب المنال بشرح تحفة الأطفال، لحسن حسن دمشقية (ت١٤١٣هـ).

ناساندنی دانەری هۆنراوەكە

ناوی تەواوی: سولەیمانی کوڕی حوسەینی کوڕی موحەممەدی کوڕی شەلەبی، ناسراو بە جەمزووری، ناوی ئەو شارۆچکەیە کە باوکی تێیدا ژیاوە، بەڵام خۆی لە شاری تەنتا لە مانگی ڕەبیعی یەکەم لە سەرەتای ساڵەکانی (١١٦٠ك) لەدایکبووە، لەلای زۆرێك لەزانایانی تەنتا زانستی شەرعی خوێندووە، زانستی قیرائات و تەجویدی لەلای (نور المِيهي) خوێندووەو لە سەرەتای هۆنراوەکەیدا ناوی دەهێنێت.

یەکێك لە مامۆستاکانی بەناوی (سيدي مجاهد الأحمدي) نازناوی ئەفەندی لیّ ناوە، کە وشەیەکی تورکییە بۆ گەورەو ڕێزدارەکان بەکار دەهێنرێت، بەڵام تورکەکان زۆر جار ئەفەندم بەکار دەهێنن نەك ئەفەندی.

لە دانراوەکانی:

١- تحفة الأطفال

٢- فتح الأطفال في شرح تحفة الأطفال

٣- الفتح الرحماني بشرح كنز تحرير حرز الأماني في القراءات.

٤- منظومة في رواية ورش.

٥- نظم كنز المعاني بتحرير حرز الأماني

٦- جامع المسرَّة في شواهد الشاطبية والدرَّة

٧- الدرّ المنظوم في عذر المأموم

٨- الطراز المرقوم بشرح الدر المنظوم

نازانرێت کەی کۆچی دوایی کردووە بەڵام تا ساڵی (١٢٠٨ك) زیندوو بووە، چونکە لەو ساڵەدا لە نووسینی کتێبی (الفتح الرحماني)ی بووەتەوە.

بەڵام شێخ (حسن مصطفى الورَّاقي) دەڵێت لە ساڵی (١٢٢٧ك) کۆچی دوایی کردووە.

پێشەکی هۆنراوەکە

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

(١) يَقُولُ رَاجِـــي رَحْمَةِ الْغَفُورِ دَوْمًا سُلَيْمَانُ هُوَ الجَـــمْزُورِي

ڕاڤە:

(يَقولُ رَاجِي رَحْمَةِ الْغفُورِ دَوْمًا): ئەو کەسەی هەمیشە تکاکاری ڕەحمەتی خودای زۆر لێخۆشبووە دەڵێت.

(سُليمان هُوَ الجمْزُورِيّ): سولەیمان ناوی نووسەری هۆنراوەکەیەو جەمزووریش نازناوەکەیەتی وەك لە ژیاننامەکەیدا باسمان کرد.

(٢) الحَـــمْدُ للهِ مُصَـلِّيًا عَلَـى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَمَـــنْ تَـــــــلاَ

ڕاڤە:

(الحَمْدُ للهِ): سوپاس تەنها بۆ خودایە.

(مُصَلِّيًا عَلَى مُحَمَّدٍ): داوا لەخودا دەکەم صەلات وسەلام بنێرێت بۆ سەر موحەممەد (ﷺ).

(وَآلِهِ): ئەوانەی باوەڕیان پێهێناوە، لە خزمە باوەڕدارەکانی وخێزانەکانی.

(تَـلاَ): ئەوانەی شوێن پێغەمبەر (ﷺ) و هاوەڵانی کەوتوون تا ڕۆژی دوایی.

(٣) وَبَعْدُ هَـــذَا النَّظْمُ لِلْمُرِيدِ فِي النُّونِ والتَّنْوِينِ وَالْمُـــــدُودِ

ڕاڤە:

(وَبَعْدُ): وشەیەکە بەکاردێت بۆ گواستنەوە لە بابەتێکەوە بۆ بابەتێکی تر، واتە پاش سوپاس و ستایشی خودا دروودو و سڵاو لەسەر پێغەمبەرو هاوەڵان و شوێنکەوتوانی.

(هَذَا النَّظْمُ لِلْمُرِيدِ): ئەم هۆنراوەیە بۆ فێرخوازە.

(فِي النُّونِ والتَّنْوِينِ والْمُدُودِ): تایبەت بە یاساکانی نونی زەننەدارو (تنوین) و درێژکردنەوەکان.

جگە لەو دوو بابەتەیش باسی یاساکانی میمی زەنئەدارو لامی ناساندن و لامی کرداریشی کردووە.

(٤) سَمَّيْتُهُ بِتُـــحْفَةِ الأَطْــفَالِ   عَنْ شَيْخِنَا الْمِيهِيِّ ذِي الْكَمالِ

ڕاڤە:

(سَمَّيْتُهُ بِتُحْفَةِ الأَطْفَالِ): ناومناوە عەنتیکە یان دانسقەی منداڵان.

مەبەستی لە منداڵ ئەو کەسانەیە کە سەرەتان لەم زانستەدا، لە ڕاڤەکەی خۆیدا دەڵێت: ئەوانەی هاوشێوەی منن لەم زانستەدا!

(عَنْ شَيْخِنَا الْمِيهِيِّ): لە مامۆستاکەمانەوە وەرمانگرتووە، ئەمەیش ئاماژەیەکی گرنگە بۆ ئەوەی کە زانست لە مامۆستاوە وەردەگیرێت نەك لە پەرتووکەوە، ناوی تەواوی مامۆستاکەی: (نور عەلی کوڕی عەلی کوڕی عومەری کوڕی ئەحمەدی کوڕی عومەری کوڕی ناجی کوڕی فنیشی میهی)، لە ساڵی (١١٣٩ك) لە دایکبووە، لەشاری تەنتا زانستی قیرائات و تەجویدی وتووەتەوە، تاوەکو لەساڵی (١٢٠٤ك) کۆچی دوایی کردووە.

میهی نازناوی مامۆستاکەیەتی، (مِیە) شارۆچکەیەکی سەر بە هەرێمی مەنووفییەی وڵاتی میسرە.

(ذِي الْكَمالِ): جەمزووری لە ڕاڤەکەیدا دەڵێت: (تێرو تەواو لە خودو سیفەتدا لە هەموو بارێکی ئاشکراو پەنهانیدا لەوەی کە دەگەڕێتەوە بۆ دروستکەرو دروستکراو)، بەڵام خودا لێی خۆشبێت زیادەڕۆیی کردووە لە وەسف وستایشکردنی مامۆستاکەیدا، چونکە ئەو وەسفە بەو ڕەهاییە تەنها بە خودا شایستەیە.

(٥) أَرْجُو بِهِ أَنْ يَنْفَعَ الطُّــلاَّبَا   وَالأَجْرَ وَالْقَبُولَ وَالثّـــــــــوَابَا

ڕاڤە:

هیوادارم ئەم هۆنراوەیە سوود بە قوتابیان بگەیەنێت و مایەی پاداشت و وەرگرتنیش بێت بۆ من.

ئەحکامەکانی نونی زەننەدارو (تنوین)

(٦) لِلنُّونِ إِنْ تَسْكُنْ وَلِلتَّنْـوِينِ   أَرْبَعُ أَحْكَامٍ فَـــخُذْ تَبْيِينِي

ڕاڤە:

(لِلنُّونِ إِنْ تَسْكُنْ وَلِلتَّنْوِينِ أَرْبَعُ أَحْكَامٍ) ئەگەر نون زەننەداربوو، لە گەڵ (تنوین)یش، چوار دۆخ و باریان هەیە.

(فَخُذْ تَبْيِينِي) بۆیە ئەم ڕوونکردنەوەیەم لێ وەربگرە.

ڕوونکردنەوە:

پێناسەی نونی زەننەدار (ساکن): نونێکی زەننەدارە لە ناو (اسم)و کردار (فعل)و پیت (حرف)دا هەیە، لە هەردوو دۆخی وەستان و گەیاندندا، لە کۆتایی و ناوەڕاستی وشەدا بە دیدەکرێت و دەنوسرێت و دەخوێنرێتەوە.

(تنوین): نونێکی زەننەداری زیادەیە، دەکەوێتە کۆتایی ناوەوە (اسم)، تەنها لەگەیاندن (وصل)دا دەخوێنرێتەوەو بۆ جەختکردنەوە (توکید)یش نییە، نیشانەی دوو سەر یاخود دوو ژێر یاخود دوو بۆری بۆ دادەنرێت.

(٧) فَالأَوَّلُ الإِظْهَارُ قَبْلَ أَحْرُفِ   لِلْحَلْقِ سِتٌّ رُتِّبَتْ فَلْتَعْرِفِ

ڕاڤە:

(فَالأَوَّلُ الإِظْهَارُ) یەکەمین دۆخی نونی زەننەدارو (تنوین) ئاشکراکردنە.

پێناسەی ئاشکراکردن (الإظهار): ئاشکراکردن و دەرخستنی نونی زەننەدار یاخود (تنوین) لە جێپیتی خۆیەوە بێ ئەوەی مینگە (غنّة)ی تەواوی لە گەڵدا بێت یاخود لە سەری بوەستین.

(قَبْلَ أَحْرُفِ لِلْحَلْقِ سِتٌّ رُتِّبَتْ فَلْتَعْرِفِ) ئەم ئاشکراکردنەش لە کاتێکدایە نونی زەننەدار یاخود (تنوین) بکەوێتە پێش پیتەکانی گەروو (حلق)، ژمارەیان شەش پیتە بیزانە.

(٨) هَمْزٌ فَـــــهَاءٌ ثُمَّ عَيْنٌ حَاءُ   مُهْمَلَتَانِ ثُمَّ غَيْنٌ خَـــــاءُ

ڕاڤە:

(مُهْمَلَتَانِ): بیٚ نوقتە، مەبەستی پیتی (ع، ح)

ئەم پیتا نەیش بە پێی جێپیدتەکانیان بەم شێوەیە ڕێکخراون (ء، ه) لە دوورترینی گەرووەوە، (ع، ح) لە ناوەڕاستی گەرووەوە، (غ، خ) لە نزیکترینی گەرووەوە.

کەواتە جێپیت (مخرج)ی گەروو سیانەو شەش پیت لە خۆ دەگرێت.

ڕوونکردنەوە:

ئاشکراکردنی نونی زەنندار (ساکن) لە یەك وشەداو لە دوو وشەدا ڕوودەدات، بەڵام ئاشکراکردنی (تنوین) لە دوو وشەدا نەبێت ڕوونادات.

نموونە:

پیت	له گەڵ نونی زەنندار		له گەڵ (تنوین)دا
	له یەك وشەدا	له دوو وشەدا	
الهمزة	﴿ وَيَنْـَٔوْنَ ﴾	﴿ مَنْ ءَامَنَ ﴾	﴿ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾
الهاء	﴿ يَنْهَوْنَ ﴾	﴿ إِنْ هَٰذَآ ﴾	﴿ سَلَٰمٌ هِىَ ﴾
العين	﴿ ٱلْأَنْعَٰمِ ﴾	﴿ مِنْ عَمَلٍ ﴾	﴿ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾
الحاء	﴿ تَنْحِتُونَ ﴾	﴿ مِّنْ حَكِيمٍ ﴾	﴿ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴾
الغين	﴿ فَسَيُنْغِضُونَ ﴾	﴿ مِّنْ غِلٍّ ﴾	﴿ عَفُوًّا غَفُورًا ﴾
الخاء	﴿ وَٱلْمُنْخَنِقَةُ ﴾	﴿ مِّنْ خَرْدَلٍ ﴾	﴿ يَوْمَئِذٍ خَٰشِعَةٌ ﴾

نیشانەی لە (مصحف)دا: بۆ ناسینەوەی نونی زەنندار لە دۆخی ئاشکراکردندا لە قورئانی پیرۆزدا زانایان سەری پیتی (ح)یان بە بچووکی لە سەر نونەکە بۆ داناوە، بۆ (تنوین)یش لە هەمان باردا نیشانەی ـۡـ ـًـ ـٍـ یان داناوە، وەك لە نموونەکانی سەرەوەدا دیارە.

(٩) والثَّانِ إِدْغَامٌ بِسِتَّةٍ أَتَتْ   فِي يَرْمَلُونَ عِنْدَهُمْ قَدْ ثَبَتَتْ

ڕاڤە:

(والثَّانِ إِدْغَامٌ) دووەمین دۆخی نونی زەننەدارو (تنوین)، تێهەڵكێشكردنە.

پێناسەی تێهەڵكێشكردن: گەیاندنی نونی زەننەدار یان (تنوین) بە یەكێك لەپیتەكانی (یرملون)و كردنیان بە یەك پیتی (مُشَدَّد) لە ڕەگەزی پیتی دووەم.

(بِسِتَّةٍ أَتَتْ فِي يَرْمَلُونَ عِنْدَهُمْ قَدْ ثَبَتَتْ) لەگەڵ ئەو شەش پیتەی كە لە وشەی (یرمُلون)دا كۆكراونەتەوە، واتە: (ي، ر، م، ل، و، ن).

(١٠) لَكِنَّهَا قِسْمَانِ قِسْمٌ يُدْغَمَا   فِيهِ بِغُنَّةٍ بِيَنْـــــمُو عُلِمَا

ڕاڤە:

(لَكِنَّهَا قِسْمَانِ) ئەم تێهەڵكێشكردنە دوو بەشە.

(قِسْمٌ يُدْغَمَا فِيهِ بِغُنَّةٍ بِيَنْمُو عُلِمَا) بەشی یەكەمیان نونی زەننەدارو (تنوین) تێهەڵكێشی پیتەكانی (ینمو) دەكرێت بە مینگەوە، پێیشی دەوترێت: تێهەڵكێشی مینگەدار (إدغامٌ بغنّة).

نموونە: ﴿مِّن نَّذِيرٖ﴾، ﴿يَوۡمَئِذٖ نَّاعِمَةٞ﴾، ﴿مِّن مَّسَدِۭ﴾، ﴿صُحُفٗا مُّطَهَّرَةٗ﴾

﴿مِن وَالٍ﴾، ﴿رَحِيمٞ وَدُودٞ﴾، ﴿مَن يُؤۡمِنۢ﴾، ﴿خَيۡرٗا يَرَهُۥ﴾

(١١) إِلاَّ إِذَا كَانَا بِكِلْمَةٍ فَلاَ   تُدْغِمْ كَدُنْيَا ثُمَّ صِنْوَانٍ تَلاَ

ڕاڤە:

(إِلاَّ إِذَا كَانَا بِكِلْمَةٍ فَلاَ تُدْغِمْ) مەگەر نونی زەننەدار یان (تنوین) لە لە گەڵ پیتەكانی (ینمو)دا لە یەك وشەدا كۆبوونەوە، تێهەڵكێشی مەكە، بەڵكو دەبێت ئاشكرا (الإظهار) بكرێت.

(كَدُنْيَا ثُمَّ صِنْوَانٍ تَلاَ) وەك: ﴿ٱلدُّنۡيَا﴾، ﴿صِنۡوَانٞ﴾

جگە لەو دوو وشەیەی دانەر هێناونی دووانی تریش هەن: ﴿قِنۡوَانٞ﴾، ﴿بُنۡيَٰنٞ﴾

تێبینی:

١- له دوو جێگەی قورئانی پیرۆزدا تێهەڵکێش ڕوونادات، بەڵکو نونە زەنندارەکە ئاشکرا دەکرێت، پێیشی دەوترێت ئاشکراکردنی ریوایەت (إظهار رواية):

﴿يسٓ ① وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ②﴾ يس، ﴿نٓۚ وَٱلۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُونَ ①﴾ القلم.

٢- له وشەی ﴿طسٓمٓ﴾ ی سوورەتی (الشعراء)و (القصص)دا تێهەڵکێشکردنی نونی زەنندار له پیتی میمدا پێویستە.

(١٢) وَالثَّانِ إِدْغَامٌ بِغَيْرِ غُنَّهْ   فِي اللاَّمِ وَالرَّا ثُمَّ كَــــرِّرَنَّهْ

ڕاڤە:

(وَالثَّانِ إِدْغَامٌ بِغَيْرِ غُنَّهْ) بەشی دووەمی تێهەڵکێشکردن، تێهەڵکێشکردنی بێ مینگەیە.

(فِي اللاَّمِ وَالرَّا) له گەڵ هەردوو پیتی (ل، ر)، واته لێرەدا مینگە دروست نابێت، چونکە هیچ سیفەتێکی نونەکە نەماوەتەوە.

(ثُمَّ كَرِّرَنَّهْ) بڕیار بدە کە پیتی (ر) سیفەتی دووبارەبوونەوە (التكرير)ی هەیە.

ڕوونکردنەوە:

نموونە: ﴿فَإِن لَّمۡ﴾، ﴿وَمِن رِّبَاطِ﴾، ﴿هُدٗى لِّلۡمُتَّقِينَ﴾، ﴿ثَمَرَةٖ رِّزۡقٗا﴾

تێبینی:

له ئایەتی: ﴿وَقِيلَ مَنۡۜ رَاقٖ ㉗﴾ القيامة، تێهەڵکێش ڕوونادات چونکە بێدەنگیی (سكتة) لە سەر وشەی ﴿مَنۡ﴾ پێویستە.

پێناسەی دووبارەبوونەوە (التكرير): له زمانەوانیدا: دووبارەبوونەوەیە.

له زاراوەشدا: لەرینەوەی سەر زمانە لە کاتی دەربڕینی پیتی (ر)دا.

بەڵام نابێت قورئانخوێن زیادەڕەوی تێدا بکات، ئەمەش ئەوە ناگەیەنی کە خوێنەر بە تەواوی زمانی لە جووڵە بخات، بەڵکو پێویستە سەری زمانی و بەشێك لە پشتەوەی بە توندی بەپووکی بڕەری سەرەوەدا بنوسێنێ، لە گەڵ هێشتنەوەی بۆشاییەکی زۆر تەسك بۆ چوونەدەرەوەی بەشێك لە دەنگی پیتەکە، چونکە پیتی (ر) پیتێکی ماماوەندە لە نێوان هەردوو سیفەتی توندی و نەرمی (الشدَّة والرِّخاوة)دا.

(١٣) وَالثَّالثُ الإِقْلاَبُ عِنْدَ الْبَاءِ مِيمًا بِغُنَّةٍ مَعَ الإِخْفَاءِ

ڕاڤه:

(وَالثَّالثُ الإِقْلاَبُ) سێیەمین دۆخی نونی زەنەدارو (تنوين)، هەڵگەڕاندنەوەیە (القلب).

(عِنْدَ الْبَاءِ مِيمًا بِغُنَّةٍ مَعَ الإِخْفَاءِ) لە کاتی گەیشتنی نونی زەنەدارو (تنوين) بە پیتی (ب)، پیتی (ب) هەڵدەگەڕێتەوە بۆ پیتی میم و پاشان دەشاردرێتەوە بە مینگە.

ڕوونکردنەوە:

پێناسەی هەڵگەڕاندنەوە (القلب): هەڵگەڕاندنەوەی نونی زەنەدار یان (تنوين) بە میمێکی شاراوە بە مینگەوە.

ئەم هەڵگەڕاندنەوەیە لە یەك وشەو لە دوو وشەدا ڕوو دەدات.

نیشانەی لە (مصحف)دا: میمێکی بچووکی لە سەر دانراوە، بۆ (تنوين)یش جووڵە (حركة)یەکی لابراوەو بە دوایدا میمێکی بچووك دانراوە، وەك:

﴿ مِنۢ بَعۡدِ ﴾، ﴿ لَنَسۡفَعَۢا بِٱلنَّاصِيَةِ ﴾

(١٤) وَالرَّابِعُ الإِخْفَاءُ عِنْدَ الْفَاضِـــــــــلِ مِنَ الحُرُوفِ وَاجِـــــــبٌ لِلْفَاضِـلِ

ڕاڤه:

(وَالرَّابِعُ الإِخْفَاءُ) چوارەمین دۆخی نونی زەنەدارو (تنوين) شاردنەوەیە.

(عِنْدَ الْفَاضِلِ مِنَ الحُرُوفِ) لە گەڵ ئەو پیتانەی کە ماونەتەوە، جگە لە پیتەکانی (الإظهار والإدغام والقلب).

(واجبٌ للفاضل): پێویستە لەسەر هەموو کەسێکی بەڕێز.

ڕوونکردنەوە:

پێناسەی شاردنەوە: شاردنەوەی نونی زەنەدارو (تنوين) بە مینگە لەگەڵ پیتەکانیداو ڕۆشتن بە مینگەوە بۆ دەنگی پیتی دوای نونی زەنەدارو (تنوين)ـەکە. بە (الإخفاء الحقيقي)یش ناودەبرێت، ئەویش بۆ جیاکردنەوەی لە شاردنەوەی لێوی (گەشتنی نونی زەنەدار بەپیتی ب).

(١٥) فِي خَمْسَةٍ مِنْ بَعْدِ عَشْرٍ رَمْـــــــزُهَا   فِي كِلْمِ هَذَا البَيْتِ قَد ضَمَّنْتُهَا

ڕاڤە:

(فِي خَمْسَةٍ مِنْ بَعْدِ عَشْرٍ) واتە: پیتەکانی شاردنەوە ژمارەیان پانزە پیتە.

(رَمْزُهَا فِي كِلْمِ هَذَا البَيْتِ قَد ضَّمَّنْتُهَا): جەمزووری پیتەکانی شاردنەوەی لەسەرەتای هەریەك لە وشەکانی دێڕی ژمارە شانزەدا کۆکردووەتەوە، بە شێوەیەك کە هەموو وشەیەك لە وشەکانی ئەو دێڕە بە یەکێك لە پیتەکانی شاردنەوە دەستپێدەکات، کە ژمارەیان پانزە پیتە.

(١٦) صِفْ ذَا ثَنَا كَمْ جَادَ شَخْصٌ قَدْ سَمَا   دُمْ طَيِّبًا زِدْ فِي تُقًى ضَــعْ ظَـــالِمَا

ڕاڤە:

کەواتە پیتەکانی شاردنەوە ئەمانەن: (ص، ذ، ث، ك، ج، ش، ق، س، د، ط، ز، ف، ت، ض، ظ).

ڕوونکردنەوە:

ئەگەر پیتەکانی شاردنەوە (الإخفاء) لە پیتە بەرزەکان (الاستعلاء) بوون واتە: (ص، ض، ط، ظ، ق)، پێویستە مینگەی شاردنەوەکە گەورە بکرێت. ئەگەر لە پیتە نزمەکان (الاستفال) بوون واتە (ث، ج، ذ، ز، س، ف، ش، د، ت، ك)، پێویستە مینگەکە بچووك بکرێتەوە.

نیشانەی لە (مصحف)دا: بۆ نونی زەنندار لە دۆخی شاردنەوەدا (الإخفاء) هیچ جووڵەیەکی بۆ دانەنراوە، بۆ (تنوین)یش هەردوو جووڵەکە بە شوێن یەکدا دانراون.

نموونە:

پیتەکان	لەیەك وشەدا	لەدوو وشەدا	پاش تنوین
ص	﴿ يُنصَرُونَ ﴾	﴿ مِن صَلۡصَٰلٖ ﴾	﴿ رِيحٗا صَرۡصَرٗا ﴾
ذ	﴿ مُّنذِرِينَ ﴾	﴿ مِّن ذُنُوبِكُمۡ ﴾	﴿ وَطَعَامٗا ذَا غُصَّةٖ ﴾
ث	﴿ مَّنثُورٗا ﴾	﴿ مِن ثَمَرَةٖ ﴾	﴿ جَمِيعٗا ثُمَّ ﴾
ك	﴿ مِنكُمۡ ﴾	﴿ إِن كَانَتۡ ﴾	﴿ فَفَرِيقٗا كَذَّبۡتُمۡ ﴾
ج	﴿ أَنجَيۡنَٰكُم ﴾	﴿ مَن جَآءَكَ ﴾	﴿ فَصَبۡرٞ جَمِيلٞ ﴾
ش	﴿ أَنشَأۡتُم ﴾	﴿ فَمَن شَآءَ ﴾	﴿ نَّفۡسٖ شَيۡـٔٗا ﴾
ق	﴿ يَنقَلِبُونَ ﴾	﴿ مِّن قَبۡلِكَ ﴾	﴿ عَلِيمٞ قَدِيرٞ ﴾
س	﴿ يَنسِلُونَ ﴾	﴿ وَلَئِن سَأَلۡتَهُم ﴾	﴿ عَٰبِدَٰتٖ سَٰٓئِحَٰتٖ ﴾
د	﴿ أَندَادٗا ﴾	﴿ مِّن دِيَٰرِكُمۡ ﴾	﴿ قِنۡوَانٞ دَانِيَةٞ ﴾
ط	﴿ ٱنطَلِقُوٓاْ ﴾	﴿ مِّن طِينٖ ﴾	﴿ حَلَٰلٗا طَيِّبٗا ﴾
ز	﴿ أُنزِلَ ﴾	﴿ مَن زَكَّىٰهَا ﴾	﴿ يَوۡمَئِذٖ زُرۡقٗا ﴾
ف	﴿ أَنفُسِكُمۡ ﴾	﴿ مِّن فَوۡقِهِمۡ ﴾	﴿ خِزۡيٞ فِي ﴾
ت	﴿ أَنتُمۡ ﴾	﴿ مِن تَحۡتِهَا ﴾	﴿ وَفَرِيقٗا تَقۡتُلُونَ ﴾
ض	﴿ مَّنضُودٖ ﴾	﴿ لَمَن ضَرُّهُۥٓ ﴾	﴿ وَكُلّٗا ضَرَبۡنَا ﴾
ظ	﴿ يَنظُرُونَ ﴾	﴿ إِن ظَنَّآ ﴾	﴿ ظِلّٗا ظَلِيلٗا ﴾

ئەحکامەکانی نون و میمی شەددەدار

(١٧) وَغُنَّ مِيمًا ثُمَّ نُونًا شُدِّدَا   وَسَمِّ كُلًّاً حَرْفَ غُنَّةٍ بَدَا.

ڕاڤە:

(وَغُنَّ مِيمًا ثُمَّ نُونًا شُدِّدَا): **واتە مینگە (غنَّة) بدە بە پیتی میم و پاشان نونیش لەکاتێکدا هەردووکیان (شَدَّة)داربوون.**

نموونە: ﴿ إِنَّآ ﴾، ﴿ ٱلْجِنَّةِ ﴾، ﴿ٱلْمُزَّمِّلُ﴾، ﴿هَمَّتْ﴾،﴿ثُمَّ﴾، ﴿وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ ﴾

(وَسَمِّ كُلًّاً حَرْفَ غُنَّةٍ): **هەردووکیشیان ناوبنێ پیتی مینگەدار.**

(بَدَا): **دەرکەوت، تەواوکەری هۆنراوەکەیە.**

ڕوونکردنەوە:

مینگە (الغنة)

مینگە: دەنگێکی خۆشە، هاودەنگی هەردوو پیتی (ن، م) دەکات، بەڵام مینگەی پیتی (ن) لە پیتی (م) بەهێزترە.

پلەکانی مینگە: زۆرینەی زانایان (الجمهور) مینگە بە پێنج پلە دیاریدەکەن:

١- **تەواوترین: لە نون و میمی (شدّة)داردا.**

نموونە: ﴿إِنَّ﴾، ﴿يَمُنُّونَ﴾، ﴿هَمَّت﴾، ﴿أُمُّ ٱلْكِتَٰبِ﴾، ﴿مِن مَّآءٍ﴾

٢- **تەواوتر: لە تێهەڵکێشکردنی مینگەداردا. واتە: تێهەڵکێشی نونی زەننەدارو (تنوین) لە پیتی(ي) و(و)دا، نموونە:** ﴿ فَمَن يُؤْمِنۢ ﴾، ﴿ سِرَاجًا وَهَّاجًا﴾.

٣- **تەواو: لە نون و میمی شاراوە (المُخفاة)دا، هەروەها هەڵگەڕاندنەوە (القلب)یش دەگرێتەوە، نموونە:** ﴿ كُنتُم بِهِۦ﴾، ﴿مِنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ﴾

٤- **ناتەواو: لە نون و میمی ئاشکرادا، نموونە:** ﴿يَنْحِتُونَ﴾، ﴿لَكُمْ دِينُكُمْ﴾

٥- **ناتەواوترین: لە نون و میمی بزواو (متحرك)دا.** ﴿مِنَ ٱللَّهِ﴾ **الجن:٢٢.**

تێبینی: لە کاتی دەربڕینی مینگەدا دەنگی پیتەکە یان سیفەتەکەی لە کەپووەوە (خیشوم) دەردەچێت، نەك پیتەکە خۆی.

ئەحکامەکانی میمی زەننەدار

(١٨) وَالمِيمُ إِنْ تَسْكُنْ تَجِي قَبْلَ الهِجَا   لاَ أَلِفٍ لَيِّنَةٍ لِذِي الحِْجَا

ڕاڤه:

(وَالمِيمُ إِنْ تَسْكُنْ) ئەگەر میم زەننەداربوو.

(تَجِي قَبْلَ الهِجَا لاَ أَلِفٍ لَيِّنَةٍ) لە پێش هەموو پیتەکانی هیجاوە دێت جگە لە پیتی ئەلیفی ئاسان (اللين)، چونکە پیتی ئەلیف هەمیشە زەننەدارەو بەدوای پیتێکی سەردار (مفتوح)دا دێت، ئیتر چۆن پێش ئەلیف پیتی زەننەدار دێت، جا زەننەدارەکە میم بێت یان هەر پیتێکی تر.

(لِذِي الحِْجَا) واتە بۆ خاوەنی عەقڵ و ژیریی.

ڕوونکردنەوە:

پێناسەی میمی زەننەدار: میمێکی زەننەدارە هیچ جووڵەیەکی نییە نە لەباری گەیاندن و نە لەباری وەستاندا، دەگونجێت بنەڕەتی یان زیادە بێت، لە ناوەڕاست و کۆتایی وشەدا لە ناو و کردارو پیت دا دێت.

(١٩) أَحْكَامُهَا ثَلاَثَةٌ لِمَنْ ضَبَطْ   إِخْفَاءٌ ادْغَامٌ وَإِظْهَارٌ فَقَطْ

ڕاڤه:

(أَحْكَامُهَا ثَلاَثَةٌ) میمی زەننەدار لە گەڵ پیتەکانی زمانی عەرەبیدا سێ دۆخی هەیە:

(إِخْفَاءٌ) و (إِغَامٌ) و (إِظْهَارٌ).

(لِمَنْ ضَبَطْ) واتە بۆ ئەو کەسەی دەیەوێت لەبەری بکات و بیزانێت.

تێبینی: (إِخْفَاءُنِ ادْغَامٌ) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە.

(٢٠) فَالأَوَّلُ الإِخْفَاءُ عِنْدَ الْبَاءِ   وَسَمِّهِ الشَّفْوِيَّ لِلْقُـــــرَّاءِ

ڕاڤە:

(فَالأَوَّلُ الإِخْفَاءُ عِنْدَ الْبَاءِ) یەكەمین دۆخی میمی زەنندەدار شاردنەوەیە كاتێك دەگات بە پیتی (ب).

(وَسَمِّهِ الشَّفْوِيَّ لِلْقُرَّاءِ): ناوی بنێ وەك چۆن قورئانخوێنان ناویان ناوە شاردنەوەی لێوی.

(الشَّفْوِيَّ) پیتی (ف) بە زەنندەداری دەخوێنرێتەوە لەبەر كێشی هۆنراوەكە.

ڕوونكردنەوە:

پێناسە: بریتییە لە شاردنەوەی میمی زەنندەدار لە كاتی گەشتنی بە پیتی (ب) لەگەڵ مینگە.

هۆی ناونانی: پێی دەوترێ شاردنەوەی لێوی لە بەرئەوەی هەردوو پیتی (م، ب) لە لێوەوە دەردەچن.

نیشانەی لە (مصحف)دا: میمی زەنندەداری شاراوە نیشانەی زەننە (سكون)ی بۆ دانەنراوە.

نموونە: ﴿ وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ ٨ ﴾ البقرة   ﴿ فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ ١٤ ﴾ النازعات

(٢١) وَالثَّانِ إِدْغَامٌ بِمِثْلِهَا أَتَى   وَسَمِّ إِدْغَامًا صَغِيرًا يَا فَتَى

ڕاڤە:

(وَالثَّانِ إِدْغَامٌ) واتە: دووەمین دۆخی میمی زەنندەدار تێهەڵكێشە.

(بِمِثْلِهَا أَتَى) تێهەڵكێش كاتێك ڕوودەدات بەدوای میمی زەنندەداردا پیتێكی هاوشێوەی خۆی كە پیتی میمە هاتبێت، دەبێت بزواو (متحرك)یش بێت.

(وَسَمِّ إِدْغَامًا صَغِيرًا) ناوی بنێ تێهەڵكیشی بچووك، چونكە پیتی یەكەم زەنندەدارەو دووەم بزواوە (متحرِّك).

(يَا فَتَى) ئەی لاوی گەنج.

روونکردنەوە:

پێناسەی تێهەڵکێش: بریتییە لە تێهەڵکێشکردنی پیتی میمی زەنندار لە کاتی گەیشتنی بە میمێکی بزواودا، بە شێوەیەك کە هەردووکیان ببنە میمێکی (مشدّد)ی مینگەدار.

ناونراوە لێکچوو (المتماثلين) چونکە هەردوو پیتەکە لە جێپیت‌و سیفەتدا یەکیان گرتووە. ناونراوە تێهەڵکێشی مینگەداریش چونکە مینگەی لەگەڵدایە، ئەو مینگەیەیش بەکۆدەنگی زانایان هی پیتی دووەمە واتە تێهەڵکێشێکی تەواوە.

ناونیشنراوە تێهەڵکێشی لێوی چونکە پیتی میم لەدوو لێوەوە دەردەچێت و بۆ جیاکردنەوەیشی لە تێهەڵکێشی نونی زەنندار لەگەڵ پیتەکانی تێهەڵکێشدا.

نموونە: ﴿ ٱلَّذِىٓ أَطۡعَمَهُم مِّن جُوعٖ وَءَامَنَهُم مِّنۡ خَوۡفِۭ ٤ ﴾ قريش

﴿ إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٞ ٨ ﴾ الهمزة

(٢٢) وَالثَّالِثُ الإِظْهَارُ فِي الْبَقِيَّهْ   مِنْ أَحْرُفٍ وَسِمِّهَا شَفْوِيَّهْ

ڕاڤە:

(وَالثَّالِثُ الإِظْهَارُ) واتە: سێیەمین دۆخی میمی زەنندار ئاشکراکردنە.

(فِي الْبَقِيَّهْ مِنْ أَحْرُفِ) واتە: لە گەڵ ئەو پیتانەی ماونەتەوە کە ژمارەیان (٢٦) پیتە.

(وَسِمِّهَا شَفْوِيَّهْ) واتە: ناوی بنێ ئاشکراکردنی لێوی، چونکە جێپیتی میم هەردوو لێوە.

(شَفْوِيَّهْ) پیتی (ف) بە زەنندارى دەخوێنرێتەوە لەبەر کێشی هۆنراوەکە.

روونکردنەوە:

پێناسە: بریتییە لە ئاشکراکردنی میمی زەنندار لە کاتی گەیشتنی بەسەرجەم پیتەکانی زمانی عەرەبی جگە لە (م، ب).

(٢٣) وَاحْذَرْ لَدَى وَاوٍ وَفَا أَنْ تَخْتَفِي   لِقُرْبِهَا وَلاتِّحَـــادِ فَاعْـــــرِفِ.

ڕاڤە:

ئاگاداربە پیتی میمی زەننەدار نەشاریتەوە لە کاتی گەیشتنی بە پیتی (ف) لەبەر نزیکی جێپیتەکانیان لەیەکەوە وەك ﴿هُمۡ فِيهَا﴾، هەروەها ئاگاداریش بە پیتی میمی زەننەدار نەشاریتەوە لەکاتی گەیشتنی بە پیتی (و) بەهۆی یەکگرتنیان لە جێپیتدا وەك ﴿ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ﴾.

تێبینی: جەمزووری لە نیوە دێڕی دووەمدا ڕیزبەندییەکەی پێچەوانەی نیوە دێڕی یەکەم کردووەتەوە، واتە: (لِقُرْبِهَا) دەگەڕێتەوە بۆ پیتی (ف)، مەبەستی ئەوەیە کە جێپیتی (ف) نزیکە لە جێپیتی (م)، (وَلاتِّحَـــادِ) دەگەڕێتەوە بۆ پیتی (و)، مەبەستی ئەوەیە کە هەردوو پیتی (و) و (م) لە جێپیت (مخرج)دا یەکیان گرتووە.

حوكمی لامی (ألْ) و لامی كردار

(٢٤) لِلاَمِ أَلْ حَالاَنِ قَبْلَ الأَحْرُفِ   أُولاَهُمَا إِظْهَارُهَا فَلْتَــــــعْرِفِ

ڕاڤه:

(لِلاَمِ أَلْ حَالاَنِ قَبْلَ الأَحْرُفِ) واته: لامی ناساندن دوو باری هەیه، ئەگەر كەوتە پێش پیتەكانی هیجاوه.

(أُولاَهُمَا إِظْهَارُهَا) واته: یەكەمین باری لامی ناساندن ئاشكراكردنه. (فَلْتَعْرِفِ) بیزانه.

ڕوونكردنەوه:

پێناسەی لامی ناساندن: لامێكی زەننەداری زیادەیه، هەمزەیەكی گەیاندن (وصل)ی سەردار (مفتوح) پێشی دەكەوێتو ناوێكیش به دوایدا دێت. دوو جۆری هەیه:

(٢٥) قَبْلَ ارْبَعٍ مَعْ عَشْرَةٍ خُذْ عِلْمَهُ   مِنِ (ابْغِ حَجَّكَ وَخَفْ عَقِيمَهُ)

ڕاڤه:

(قَبْلَ ارْبَعٍ مَعْ عَشْرَةٍ) واته پێویستە لامی ناساندن ئاشكرا بكرێت ئەگەر كەوتە پێش چواردە پیتەوه.

(خُذْ عِلْمَهُ مِنِ ابْغِ حَجَّكَ وَخَفْ عَقِيمَهُ) واته: زانینی ئەم چواردە پیتە لەم ڕستەیەوە بزانه (إِبْغِ حَجَّكَ وَخَفْ عَقِيمَهُ) واته: (إ، ب، غ، ح، ج، ك، و، خ، ف، ع، ق، ي، م، ه).

پیتەکان	نموونە	پیتەکان	نموونە
ء	﴿ٱلۡأَرۡضِ﴾	خ	﴿ٱلۡخَٰلِقُ﴾
ب	﴿ٱلۡبَارِئُ﴾	ف	﴿ٱلۡفَتَّاحُ﴾
غ	﴿ٱلۡغَفَّٰرُ﴾	ع	﴿ٱلۡعَزِيزُ﴾
ح	﴿ٱلۡحَكِيمُ﴾	ق	﴿ٱلۡقُدُّوسُ﴾
ج	﴿ذُو ٱلۡجَلَٰلِ﴾	ي	﴿ٱلۡيَمِينِ﴾
ك	﴿ٱلۡكَبِيرُ﴾	م	﴿ٱلۡمُصَوِّرُۖ﴾
و	﴿ٱلۡوَهَّابُ﴾	هـ	﴿ٱلۡهُدَىٰٓۖ﴾

نیشانەی لە (مصحف)دا: دانانی زەننە (سەرە پیتی ح) لە سەر پیتی لامەکە.

(٢٦) ثَانِيهِمَا إِدْغَامُهَا فِي أَرْبَعِ   وَعَشْرَةٍ أَيْضًا وَرَمْزَهَا فَعِ

ڕاڤە:

(ثَانِيهِمَا إِدْغَامُهَا) واتە: دووەمین باری لامی ناساندن تێهەڵکێشکردنە.

(فِي أَرْبَعٍ وَعَشْرَةٍ أَيْضًا) واتە: تێهەڵکێش ڕوودەدات ئەگەر دوای لامی ناساندن یەکێك لە چواردە پیت هاتبوو.

(وَرَمْزَهَا فَعِ) واتە: هێماکانی لەبەرکە، کە لەدێڕی داهاتوودایە:

(٢٧) طِبْ ثُمَّ صِلْ رُحْمًا تَفُزْ ضِفْ ذَا نِعَمْ   دَعْ سُوءَ ظَنٍّ زُرْ شَرِيفًا لِلْكَـــرَمْ

ڕاڤە:

جەمزووری لە یەکەم پیتی وشەکانی ئەو دێڕەدا کۆیکردوونەتەوە.

واتە: (ط، ث، ص، ر، ت، ض، ذ، ن، د، س، ظ، ز، ش، ل)

(٢٨) وَاللاَّمَ الأُولَى سَمِّهَا قَمْرِيَّهْ   وَاللاَّمَ الأُخْرَى سَمِّهَا شَمْسِيَّهْ

ڕاڤە:

(وَاللاَّمَ الأُولَى سَمِّهَا قَمَرِيَّهْ) لامی ناساندنی یەکەم (کە پێویستە ئاشکرابکرێت) ناو بنێ قەمەری.

ناونراون قەمەری چونکە لە کاتی دەربڕینی وشەی (القمر)دا لامی ناساندن ئاشکرا دەکرێت، پاشان ئەم ناوە زاڵبووە بەسەر هەموو ناوێکی تردا کە هاوشێوەیەتی لە ئاشکراکردنی لامی ناساندندا.

هەندێکیش دەڵێن ناونراوە قەمەری چونکە لامی ناساندن چوێنراوە بە ئەستێرەو چواردە پیتەکەیش (ابْغِ حَجَّكَ وَخَفْ عَقِيمَهُ) چوێنراون بە مانگ، ئەستێرەکانیش لەگەڵ ئاشکرابوونی مانگدا ئاشکرا دەبن.

(وَاللاَّمَ الأُخْرَى سَمِّهَا شَمْسِيَّهْ) لامی دووەمیش (کە پێویستە تێهەڵکێش بکرێت) ناوی بنێ شەمسی.

ناونراون شەمسی چونکە لەکاتی دەربڕینی وشەی (الشمس)دا لامی ناساندن تێهەڵکیشی پیتی پاش خۆی دەکرێت، پاشان ئەم ناوە زاڵبووە بەسەر هەموو ناوێکی تردا کە هاوشێوەیەتی لە تێهەڵکێشکردنی لامی ناساندندا بە پاش خۆی.

هەندێکیش دەڵێن ناونراوە شەمسی چونکە لامی ناساندن چوێنراوە بە ئەستێرەو چواردە پیتەکەیش (ط، ث، ص، ر، ت، ض، ذ، ن، د، س، ظ، ز، ش، ل) چوێنراون بە خۆر، ئەستێرەکانیش لەگەڵ دەرکەوتنی خۆردا دەشاردرێنەوە.

(٢٩) وأظْهِرَنَّ لاَمَ فِعْلٍ مُطْلَقَا   فِي نَحْوِ قُلْ نَعَمْ وَقُلْنَا وَالْتَقَى

ڕاڤە:

(وأظْهِرَنَّ لاَمَ فِعْلٍ مُطْلَقَا) هەموو لامی کردارێك بە ڕەهایی ئاشکرا بکە.

(فِي نَحْوِ قُلْ نَعَمْ وَقُلْنَا وَالْتَقَى) جەمزووری سێ نموونەی هێناوەتەوە:

﴿قُلۡ نَعَمۡ﴾، ﴿قُلۡنَا﴾، ﴿ٱلۡتَقَى﴾

پێناسەی لامی کردار (فعل): هەموو لامێکی زەننەدارە کە لە کردار (فعل)دا هاتبێت، کردارەکە ڕابردوو بێت وەك ﴿ قُلۡنَا﴾، ﴿ ٱلۡتَقَى﴾ یان ڕانەبردوو بێت وەك ﴿ يَلۡتَقِطۡهُ ﴾ یان داخوازی بێت وەك ﴿ قُلۡ نَعَمۡ ﴾.

سوود: ئاشکراکردنی لامی زەننەدار لە ناو (اسم) وپیت (حرف)یشدا پێویستە، وەك:

﴿ أَلۡسِنَتِكُمۡ وَأَلۡوَٰنِكُمۡۚ ﴾، ﴿ هَلۡ تَرَبَّصُونَ ﴾، ﴿ بَلۡ هُمۡ ﴾

لەیەك چووەكان و لە یەك نزیكەكان و هاوڕەگەزەكان

(٣٠) إنْ فِي الصِّفَاتِ وَالمَخَارِجِ اتَّفَقْ   حَرْفَانِ فَالْمِثْلاَنِ فِيهِمَا أَحَقْ

ڕاڤە:

ئەگەر دو وپیت لە سیفەت و جێپیتدا یەكیان گرت، ئەوا شایستەن ناوبنرێن بە هاوشێوەكان (المتماثلین).

ڕوونكردنەوە:

پێناسەی تێهەڵكێشی پیتە لێكچووەكان (إدغام المتماثلين):

بریتییە لەو تێهەڵكێشەی لە نێوان دوو پیتی لێكچوو لە جێپیت و سیفەتدا ڕوودەدات، جا ئەو دوو پیتە لە یەك وشەدا یاخود لە دوو وشەدا كۆببنەوە.

ئەم تێهەڵكێشەش دەبێت بە دوو بەشەوە:

أ– مینگەدار، ئەویش تەنها لەپیتی (ن)و (م)دا:

- ﴿ لَن نَّصۡبِرَ ﴾ (البقرة ٦١)
- ﴿ جَآءَتۡكُم مَّوۡعِظَةٞ ﴾ (یونس ٥٧)

ب– بێ مینگە، ئەویش لەم پیتانەی خوارەوەدا:

– پیتی (ب) لە (ب)دا: ﴿ٱذۡهَب بِّكِتَٰبِي﴾ (النمل: ٢٨) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە: اِذهبِّكتابي.

– پیتی (ت) لە (ت)دا: ﴿فَمَا رَبِحَت تِّجَٰرَتُهُمۡ﴾ (البقرة:١٦) بەم شێوەیە دەخوێنرێتەوە:

فَمَا رَبِحَتِّجرتُهُم.

– پیتی (د) لە (د)دا: ﴿ وَقَد دَّخَلُواْ بِٱلۡكُفۡرِ ﴾ (المائدة: ٦١)

– پیتی (ذ) لە (ذ)دا: ﴿ إِذ ذَّهَبَ ﴾ (الأنبياء: ٨٧)

– پیتی (ع) لە (ع)دا: ﴿ مَا لَمۡ تَسۡطِع عَّلَيۡهِ صَبۡرٗا ٨٢ ﴾ الكهف

– پیتی (ف) لە (ف)دا: ﴿ فَلَا يُسۡرِف فِّي ٱلۡقَتۡلِۖ ﴾ (الإسراء: ٣٣)

– پیتی (ك) لە (ك)دا: ﴿ أَيۡنَمَا تَكُونُواْ يُدۡرِككُّمُ ٱلۡمَوۡتُ ﴾ (النساء: ٧٨)

- پیتی (ل) له (ل)دا: ﴿ قُل لَّآ أَشۡهَدُۚ ﴾ (الأنعام: ١٩)
- پیتی (و) له (و)دا: ﴿ حَتَّىٰ عَفَواْ وَّقَالُواْ ﴾ (الأعراف: ٩٥)
- پیتی (ه) له (ه)دا: ﴿ أَيۡنَمَا يُوَجِّههُّ لَا يَأۡتِ بِخَيۡرٍ ﴾ (النحل: ٧٦)

﴿ مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ٢٨ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ ٢٩ ﴾ الحاقة

تێبینی: ئەم ئایەتە لە باری گەیاندندا (الوصل) بە دوو شێوە دەخوێنرێتەوە:

- ✓ ئاشکراکردن (الإظهار): ئەویش بە بێدەنگبوون (سَكتة) لە سەر وشەی ﴿ مَالِيَهۡۜ ﴾ پاشان خوێندنی ﴿ هَلَكَ ﴾ بێ هەناسەدان.
- ✓ تێهەڵکێشکردن (الإدغام): بەم شێوەیە (مَالِيهَّلك)، بەڵام شێوەی یەکەم لە پێشترە.

سوود: یای درێژکردنەوە لەگەڵ یای پاش خۆیدا تێهەڵکێش ناکرێت، هەروەها واوی درێژکردنەوەیش لەگەڵ واوی پاش خۆیدا تێهەڵکێش ناکرێت ، وەکو: ﴿ فِي يَوۡمٍ ﴾، ﴿ قَالُواْ وَهُمۡ ﴾ لەبەر ئەوەی پیتەکانی درێژکردنەوە نەفەوتێن.

(٣١) وَإِنْ يَكُونَا مَخْرَجًا تَقَارَبَا   وَفِي الصِّفَاتِ اخْتَلَفَا يُلَقَّبَا
(٣٢) مُتَقَارِبَيْنِ ....

ڕاقە:

ئەگەر دوو پیت لە جێپیتدا نزیکبن و لە سیفەتدا جیاوازبن لەیەك ئەوا ناودەنرێن لە یەك نزیکەکان (إدغام المتقاربين)

پێناسەی تێهەڵکێشی لە یەك نزیکەکان (إدغام المتقاربين): بریتییە لەو تێهەڵکێشەی لە نێوان دوو پیتی نزیکی یەك لە جێپیت و سیفەتدا ڕوو دەدات، ئەم جۆرەش لە قورئانی پیرۆزدا لە نێوان دوو جێپیتدا ڕوویداوە:

أ- پیتی (ل، ر): ﴿ وَقُل رَّبِّ زِدۡنِي عِلۡمًا ١١٤ ﴾ (طه ١١٤)، ﴿بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ ﴾ (النساء ١٥٨)
ب- پیتی (ق، ك): ﴿ أَلَمۡ نَخۡلُقكُّم مِّن مَّآءٍ مَّهِينٍ ٢٠ ﴾ (المرسلات ٢٠)

تێبینی:

١- سەبارەت بە خوێندنەوەی وشەی ﴿نَخۡلُقكُّم﴾ لە ریوایەتی (حفص)دا بە دوو شێوە دەخوێنرێتەوە:

- تێهەڵکێشکردنی تەواو: تێهەڵکێشی تەواوی پیتی (ق) لە پیتی (ك)دا، واتە: بە (ألم نَخلُكُّم) دەخوێنرێتەوە.
- تێهەڵکێشکردنی ناتەواو: واتە هێشتنەوەی سیفەتی بەرزیی (الاستعلاء)ی پیتی (ق). بەڵام تێهەڵکێشکردنی تەواو لە پێشترە.

٢- لە ئایەتی ﴿كَلَّاۖ بَلۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُواْ يَكۡسِبُونَ ١٤﴾ (المطففين:١٤)، تێهەڵکێش ڕوونادات، چونکە بێدەنگیی (سکتة) لە سەر وشەی ﴿بَلۜ﴾ پێویستە.

٣- ئەگەر پیتی (ر) گەیشت بە (ل) تێهەڵکێش ناکرێت، لەبەر بەهێزی سیفەتی دووبارەبوونەوە (التكرير)، وەکو ﴿يَنشُرۡ لَكُمۡ﴾، ﴿وَٱصۡبِرۡ لِحُكۡمِ رَبِّكَ﴾.

(٣٢) .... أَوْ يَكُونَا اتَّفَقَا　　فِي مَخْرَجٍ دُونَ الصِّفَاتِ حُقِّقَا
(٣٣) بِالْمُتَجَانِسَيْنِ ....　　.............................

ڕاڤە:

(حُقِّقَا) شایستەو گونجاوە.

ئەگەر دوو پیت یەك جێپیتیان هەبێت و لە سیفەتدا جیاوازبن ئەوا ناودەنرێن بە هاوڕەگەزەکان (إدغام المتجانسين)

ڕوونکردنەوە:

پێناسەی تێهەڵکێشی هاوڕەگەزەکان (إدغام المتجانسين): بریتییە لەو تێهەڵکێشەی لە نێوان دوو پیتی یەکگرتوو لە جێپیت و جیاواز لە سیفەتدا ڕوودەدات، ئەم جۆرەش لەحەوت شوێندا هەیەو بەسەر سێ جێدەنگدا دابەشدەبن:

أ- جێپیتی (ط، ت، د): لە چوار شوێندا پێویستە:

- تێهەڵکێشکردنی ناتەواوی پیتی (ط)ی زەنندار لە(ت)دا:

﴿لَئِنۢ بَسَطتَ﴾ (المائدة:٢٨)، واتە: بە (بسـطـت) دەخوێنرێتەوە، چونکە هەردوو سیفەتی بەرزیی و (الاستعلاء) جووتکردنی (الإطباق) پیتی (ط) ماوەتەوە.

- **تێهەڵکێشکردنی تەواوی پیتی (ت)ی زەنندەدار لە (ط)دا:**

﴿ وَدَّت طَّآئِفَةٌ ﴾ (آل عمران: ٦٩)، **بە (ودطّائفة) دەخوێنرێتەوە.**

- **تێهەڵکێشکردنی تەواوی پیتی (ت)ی زەنندەدار لە (د)دا:**

﴿ فَلَمَّآ أَثۡقَلَت دَّعَوَا ٱللَّهَ ﴾ (الأعراف: ١٨٩)، **بە (أَثۡقَلَدَّعَوا) دەخوێنرێتەوە.**

- **تێهەڵکێشکردنی تەواوی پیتی (د)ی زەنندەدار لە(ت)دا:**

﴿ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ ﴾ (البقرة:٢٥٦)، **بە (قتّبيَّنَ) دەخوێنرێتەوە.**

ب– جێپیتی (ظ، ذ، ث): ئەمیش لەدوو شوێندا پێویستە:

- **تێهەڵکێشکردنی پیتی (ذ)ی زەنندەدار لە(ظ)دا کەدووجار لەقورئاندا هاتووە:**

﴿إِذ ظَّـلَمُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ﴾ (النساء:٦٤)، **بە (إظّلموا) دەخوێنرێتەوە.**

﴿ إِذ ظَّلَمۡتُمۡ ﴾ (الزخرف: ٣٩)، **بە (إظّلمتُم) دەخوێنرێتەوە.**

- **تێهەڵکێشکردنی پیتی (ث)ی زەنندەدار لە (ذ)دا:**

﴿يَلۡهَثۚ ذَّٰلِكَ ﴾ (الأعراف: ١٧٦)، **بە (يلهذّلك) دەخوێنرێتەوە.**

ج– جێپیتی (ب، م): ئەمیش لە یەك شوێندا پێویستە:

- **تێهەڵکێشکردنی پیتی (ب) لە (م)دا کەتەنها لەیەك شوێندا هاتووە:**

﴿يَٰبُنَيَّ ٱرۡكَب مَّعَنَا﴾ (هود:٤٢)، **بە (اِركمَّعنا) دەخوێنرێتەوە.**

(٣٣) .... ثُمَّ إِنْ سَكَنْ أَوَّلُ كُلٍّ فَالصَّغِيرَ سَمِّنْ

ڕاڤە:

پاشان ئەگەر هەریەك لەم سێ جۆرە تێهەڵکێشە (المتماثلين) و (المتقاربين) و (المتجانسين) پیتی یەکەمیان زەنندەداربوو پیتی دووەمیشیان بزواو (متحرك) بوو ئەوا ناوی بنێ تێهەڵکێشی بچووك.

(٣٤) أَوْ حُرِّكَ الحَرْفَانِ فِي كُلٍّ فَقُلْ   كُلٌّ كَبِيرٌ وافْهَمَنْهُ بِالْمُثُلْ

ڕاڤە:

ئەگەر هەردوو پیتی ئەم سێ جۆرە تێهەڵکێشەیش (المتماثلین) و (المتقاربین) و (المتجانسین) بزواو (متحرك) بوون ئەوا بە هەموویان بڵێ گەورە، خۆت بە نموونەکان لێیان تێبگە.

تێبینی: ئەم جۆرە تێهەڵکێشە لای زۆرینەی قوڕئانخوێنان بە حەفصیشەوە ڕوونادات و پێویستە ئاشکرا بکرێت.

بەشەکانی درێژکردنەوە

(٣٥) وَالْمَدُّ أَصْلِيٌّ وَفَرْعِيٌّ لَهُ   وَسَمِّ أَوَّلاً طَبِيعِيًّا وَهُو

ڕاڤە:

(وَالْمَدُّ أَصْلِيٌّ وَفَرْعِيٌّ لَهُ) درێژکردنەوە (المدّ) دوو بەشە، بنچینەیی (أصلي) و لاوەکی (فرعيّ).

(وَسَمِّ أَوَّلاً طَبِيعِيًّا وَهُو) هەروەها یەکەم واتە بنچینەیی (أصلي) ناوی ئاسایی (طبيعي)یشی لێ بنێ.

پێی وتراوە بنچینەیی (أصلي): لە بەر بنچینەیی بوونی و جێگیربوونی لەسەر یەك حاڵەت، هەروەها سەرچاوەی هەموو درێژکردنەوەکانیشە.

پێی وتراوە چونکە هەموو خاوەن سروشتێکی ساغ وتەواو لەدوو جووڵە زیاترو کەمتر درێژی ناکاتەوە.

(٣٦) مَا لاَ تَوَقُّفٌ لَهُ عَلَى سَبَبْ   وَلا بِدُونِهِ الحُرُوفُ تُجْتَلَبْ

ڕاڤە:

(مَا لاَ تَوَقُّفٌ لَهُ عَلَى سَبَبْ) درێژکردنەوەی ئاسایی (طبيعي) ئەو درێژکردنەوەیە کە لەسەر هیچ هۆکارێك ڕانەوەستاوە، وەك هەمزەو زەننە (سکون).

(وَلا بِدُونِهِ الحُرُوفُ تُجْتَلَبْ) هەروەها درێژکردنەوەی ئاسایی (طبيعي) ئەو درێژکردنەوەیە کە خودی پیتەکە بەبێ ئەو درێژکردنەوەیە ڕاناوەستێ، واتە خودی پیتەکە پەیوەستە بە بوونی درێژکردنەوە ئاساییەکەوە، بەنەمانی ئەو ئەمیش لەناو دەچێت.

(تُجْتَلَبْ) دەهێنرێت.

ڕوونكردنەوە:

ئەندازەی درێژكردنەوەی بنچینەیی:

سەبارەت بە ئەندازەی درێژكردنەوەی پیتەكانی درێژكردنەوە (المدّ) زانایانی پێشین زاراوەی ئەلیفیان بەكارهێناوە، واتە: بۆ هەموو جۆرێك لە جۆرەكانی درێژكردنەوەی بنچینەیی وتوویانە ئەندازەی ئەلیفێك درێژدەكرێتەوە، زانایانی دوای ئەوانیش زاراوەی جووڵەیان (حركة) بەكارهێناوە، جووڵەیش یەكەیەكی پێوانەییەو بریتیە لە ماوەی دەربڕینی سەرێك (فتحة) یاخود بۆرێك (ضمّة) یاخود ژێرێك (كسرة)، هەر بۆیە بە سەریان (فتحة) وتووە ئەلیفی بچووكو بە بۆریان (ضمّة) وتووە واوی بچووكو بە ژێریان (كسرة) وتووە یای بچووك.

بەڵام پاش سەرنجدان بۆمان ڕووندەبێتەوە كە هەردوو زارەوەكە [واتە: ئەلیفو ٢ جووڵە (حركة)] هەمان مەبەست دەگەیەنن، چونكە مەبەست لە دوو (حركة) واتە: (٢ضمة) یان (٢ فتحة) یان (٢ كسرة)یە.

كەواتە ماوەی پێویست بۆ دەربڕینی ئەلیفێك یەكسانە بە ماوەی پێویست بۆ دەربڕینی دوو جووڵەو هیچ جیاوازییەك لە نێوان ئەم دوو زاراوەیەدا نییە.

زۆرێك لە زانایانی سەردەم دەڵێن: ئەندازەی دوو (حركة) ئەوەندەیە كە بە خێراییەكی مامناوەند پەنجەت دابخەیت یاخود بیكەیتەوە.

بەڵام ئەم قسەیە قسەیەكی ڕوون نییەو بە پێوەرێكی دروست دانانرێتو ئەندازەكەی لە كەسێكەوە بۆ كەسێكی تر دەگۆڕێت، نەگونجاویشە لە گەڵ هەرسێ شێوازی خوێندنەوە (التحقیق، التدویر، الحدر)دا، بۆیە پێویستە لای مامۆستایەكی خاوەن مۆڵەت ئەم یاسایە فێرببیت.

(٣٧) بلْ أَيُّ حَرْفٍ غيْرُ هَمْزٍ أَوْ سُكُونْ   جَا بَعْدَ مَدٍّ فَالطَّبِيعِيَّ يَكُونْ.

ڕاڤه:

هەر پیتێك جگە لە هەمزەو زەننە (سكون) بە دوای درێژكردنەوەدا هات ئەوە دەبێتە درێژكردنەوەی ئاسایی، وەك: ﴿قَالَ﴾، ﴿تَمُوتُ﴾، ﴿تِبِيدَ﴾

(٣٨) وَالآخَرُ الْفَرْعِيُّ مَوْقُوفٌ عَلَى   سَبَبْ كَهَمْزٍ أَوْ سُكُونٍ مُسْجَلا.

ڕاڤه:

(وَالآخَرُ الْفَرْعِيُّ) بەشی دووەم لە بەشەكانی درێژكردنەوە، درێژكردنەوەی لاوەكی (فرعي)يە.

(مَوْقُوفٌ عَلَى سَبَبْ كَهَمْزٍ أَوْ سُكُونٍ) ئەم درێژكردنەوەیە ڕاوەستاوە لەسەر هۆكارێك وەك هەمزە یاخود زەننە (سكون).

(مُسْجَلا) بە ڕەهایی واتە ئەو زەننەیە بنەڕەتی بێت یاخود توشهاتوو.

(٣٩) حُرُوفُهُ ثَلاَثَةٌ فَعِيهَا   مِنْ لَفْظِ وَايٍ وَهْيَ فِي نُوحِيهَا

ڕاڤه:

(حُرُوفُهُ ثَلاَثَةٌ فَعِيهَا) پیتەكانی درێژكردنەوە سیانن بیانزانەو لەبەریان بكە.

(مِنْ لَفْظِ وَايٍ) پیتەكانی درێژكردنەوە لە وشەی (واي)دا كۆكراونەتەوە (و، ا، ي)

(وَهْيَ فِي نُوحِيهَا) پیتەكانی درێژكردنەوە بەمەرجەكانیانەوە لە وشەی ﴿نُوحِيهَآ﴾ كۆكراونەتەوە.

(٤٠) وَالكَسْرُ قَبْلَ الْيَا، وَقَبْلَ الْواوِ ضَمْ   شَرْطٌ، وَفَتْحٌ قَبْلَ أَلْفٍ يُلْتَزَمْ

ڕاڤه:

جەمزووری لەم دێڕەدا مەرجەكانی پیتی درێژكردنەوە باس دەكات.

(وَالكَسْرُ قَبْلَ الْيَا) دەبێت ژێر (كسرة) پێش پیتی (ي) بێت.

(وَقَبْلَ الْواوِ ضَمْ شَرْطٌ) پێش پیتی واویش بۆر (ضمّة) مەرجە.

(وَفَتْحٌ قَبْلَ أَلْفٍ يُلْتَزَمْ) هەروەها پیتی ئەلیف پێشەوەی تەنها سەر (فتحة)يە.

(٤١) وَاللِّينُ مِنْهَا الْيَا وَوَاوٌ سُكِّنَا   إِنِ انْفِتَاحٌ قَبْلَ كُلٍّ أُعْلِنَا.

ڕاڤە:

لە سێ پیتەکەی درێژکردنەوە دوانیان دەبنە پیتی ئاسان (اللين)، ئەگەر خۆیان زەنندەدار (ساکن) بن وپێشەوەیشیان سەر (فتحة) بێت، ئەوانیش بریتین لە پیتی (و) و (ي).

ڕوونکردنەوە:

ناونراون ئاسان (اللين) چونکە لە دەمەوە بەئاسانی دەردەچن.

کەواتە پیتی (و) و (ي) سێ دۆخیان هەیە:

یەکەم: درێژکردنەوە (المدّ) ئەگەر زەنندەداربن، و پێشی (و) بۆردار (مضموم) بێت، و پێشی (ي)یش ژێردار (مکسور) بێت.

دووەم: ئاسان (لين)ن، ئەگەر زەنندەدار (ساکن) بن و پێشیان سەردار (مفتوح) بێت.

وەکو: ﴿ خَوۡفِۭ ﴾، ﴿ ٱلۡبَيۡتِ ﴾.

سێیەم: نە درێژکردنەوەو نە ئاسانن، کاتێك مەرجەکانی درێژکردنەوەو ئاسانیان تێدا نەبێت.

وەکو: ﴿كُفُوًا﴾، ﴿ٱلۡوُثۡقَىٰ﴾، ﴿وِقۡرٗا﴾، ﴿يَعۡلَمُونَ﴾، ﴿عَلَيۡهِمۡ﴾

بەڵام پیتی ئەلیف لە هەمان کاتدا پیتی درێژکردنەوە (المدّ)و ئاسان (اللين)یشە، چونکە هەمیشە خۆی زەنندەدارو پێشەوەی سەردار (مفتوح)ـە.

ئەحکامەکانی درێژکردنەوە

(٤٢) لِلْمَدِّ أَحْكَامٌ ثَلاَثَةٌ تَدُومْ   وَهْيَ الْوُجُوبُ وَالْجَوَازُ وَاللُّزُومْ

ڕاڤە/ درێژکردنەوەی لاوەکی (فرعي) سیٚ حوکمیان هەیە: درێژکردنەوەی پێویست (الوجوب)، درێژکردنەوەی ڕێپێدراو (الجواز)، درێژکردنەوەی پاپەند (اللزوم).

(٤٣) فَوَاجِبٌ إِنْ جَاءَ هَمْزٌ بَعْدَ مَدْ   فِي كِلْمَةٍ وَذَا بِمُتَّصِلٍ يُعَدْ

ڕاڤە:

یەکەمین حوکم لە ئەحکامەکانی درێژکردنەوەی لاوەکی (فرعي)، پێویست (الوجوب)ە، ئەگەر پیتی هەمزە بە دوای یەکێك لە پیتەکانی درێژکردنەوەدا لەیەك وشەدا هاتبوو، پێیشی دەوترێت لکاو (متصل).

ڕوونکردنەوە:

ناونراوە لکاو (متصل) چونکە لە یەك وشەدا ڕوو دەدات.

حوکمەکەی: پێویستە، چونکە گشت قورئانخوێنان (القُرّاء) بڕیاریان لە سەر درێژکردنەوەی داوە.

ئەندازەی درێژ کردنەوەی: (٤) یاخود (٥) جووڵەیە، بەڵام (٤) جووڵە بە ناوبانگترە.

نموونە: ﴿هَنِيٓـًٔا مَّرِيٓـًٔا﴾، ﴿أُوْلَٰٓئِكَ﴾، ﴿ٱلسَّمَآءِ﴾، ﴿ٱلنَّسِيٓءُ﴾، ﴿هَآؤُمُ﴾

تێبینی: ئەگەر پیتی هەمزە کەوتە کۆتایی وشەو لە سەری وەستایت، دەتوانی تا (٦) جووڵە درێژی بکەیتەوە، چونکە دەبێتە درێژکردنەوەی توشهاتوو بە زەننە (العارض للسكون)، وەکو:

﴿يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِى مَن يَشَآءُۚ﴾ المدثر:٣١.

(٤٤) وَجَائِزٌ مَدٌّ وَقَصْرٌ إِنْ فُصِلْ كُلٌّ بِكِلْمَةٍ وَهَذَا الْمُنْفَصِلْ

ڕاڤە:

دووەمین حوکم لە ئەحکامەکانی درێژکردنەوەی لاوەکی (فرعي)، ڕێپێدراو (الجائز)ـە، درێژکردنەوەو کورتکردنەوە هەردووکیان دروستن کاتێك هەریەکەیان کەوتە وشەیەکەوە، پێیشی دەوترێت: جودا (المنفصل).

ڕوونکردنەوە:

پێناسە: کاتێکە یەکێك لە پیتەکانی درێژکردنەوە لە کۆتایی وشەیەکداو پیتی هەمزە لە سەرەتای وشەیەکی تردا بە دوای ئەودا هاتبێت.

هۆی ناونانی: پێی گوتراوە جودا (منفصل) چونکە لە دوو وشەدا ڕوو دەدات. هەروەها پێی گوتراوە ڕێپێدراو (جائز) چونکە لە لای هەندێك لە قوڕئانخوێنان کورتکردنەوەی بۆ (٢) جووڵەش (واتە: القصر) دروستە.

ئەندازەی درێژکردنەوەی: دەتوانرێ (٤) یاخود (٥) جووڵە درێژبکرێتەوە بەڵام (٤) بەناوبانگترە.

نموونە:

- **کاتێك پیتی درێژکردنەوەکە بخوێنرێتەوەو بنووسرێت وەك:**

﴿وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓاْ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِمُ ٱنقَلَبُواْ فَكِهِينَ ٣١﴾ **المطففين**

- **یاخود بخوێنرێتەوەو بەڵام نەنووسرابێت وەك:**

﴿هَٰٓؤُلَآءِ﴾، ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ﴾، ﴿يَٰٓـَٔادَمُ﴾

تێبینی: ئەم جۆرە درێژکردنەوە تەنها لە کاتی گەیاندن (وصل) دایە، خۆ ئەگەر لە سەر وشەی یەکەم وەستای لە (٢) جووڵە زیاتر درێژی ناکەیتەوە.

سوود: درێژکردنەوەی گەیاندنی گەورە (الصلة الکبری)، هەمان حوکمی درێژکردنەوەی ڕێپێدراوی جودا (المدّ الجائز المنفصل)ی هەیە.

پێناسە: گۆڕینی بۆری (ضمة) (ـە)ی ڕاناو بۆ واو، ژێریشی (کسرة) بۆ یا ئەگەر کەوتە نێوان جووڵە (حرکة)و هەمزەی (قطع)ـەوە.

هۆی ناونانی: چونکە تەنها لە کاتی گەیاندن (صلة)دا دەخوێنرێتەوە.

ئەندازەی درێژکردنەوەی: وەك درێژکردنەوەی ڕێپێدراوی جودا (الجائز المنفصل) وایە (٤) یاخود (٥) جووڵە درێژدەکرێتەوە، هەر لە بەر ئەوەش پێی وتراوە: (الانفصال الحُكمي).

تێبینی: جیاوازی نێوان درێژکردنەوەی گەیاندنی بچووك (الصلة الصغری) و گەیاندنی گەورە (الصلة الکبری)، درێژکردنەوەی بچووك بەدوایدا هەمزە نایەت لەبەر ئەوە بووەتە پاشکۆی درێژکردنەوەی ئاسایی (الطبیعي)، چونکە هیچ هۆکارێکی نییە، بەڵام درێژکردنەوەی گەورە (الصلة الکبری) هۆکاری هەیە ئەویش هاتنی هەمزەیە بەدوای (ـە)ی ڕاناودا، هەر بۆیە بەدرێژکردنەوەی لاوەکی (فرعي) ئەژمار دەکرێت چونکە هۆکاری هەمزەی تێدایە.

نموونە: ﴿وَمَا يُغۡنِي عَنۡهُ مَالُهُۥٓ إِذَا تَرَدَّىٰٓ ١١﴾ اللیل، ﴿وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ أَثِيمٍ ١٢﴾ المطففین

پاشکۆ: ئەگەر بە دوای های (اسم الإشارة) کە بۆ تاکی مێ بەکاردێت، هەمزە هات وەك درێژکردنەوەی گەیاندنی گەورەی (الصله الکبری) لێ دێت و پێویستە (٤) یان (٥) جووڵە درێژ بکرێتەوە، وەکو: ﴿وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ﴾ (المؤمنون ٥٢).

نیشانەی لە (مصحف)دا: دانانی نیشانەی درێژکردنەوەکە لەسەر واو و یای گەیاندن (الصلة) وەك لە نموونەکاندا ڕوونە.

(٤٥) وَمِثْلُ ذَا إِنْ عَرَضَ السُّكُونُ وَقْفًا كَتَعْلَمُونَ نَسْتَعِينُ

ڕاڤه:

هاوشێوەی ئەو واتە ڕێپێدراوی جودا لە درێژکردنەوەو کورتکردنەوەدا، درێژکردنەوەی توشهاتوو بە زەننە (المد العارض للسكون)ـە.

پێناسە: بە دوای پیتی درێژکردنەوەدا پیتێکی بزواو لەکۆتایی وشەدا هاتبێت، پاشان بە هۆی وەستانەوە زەننەدار ببێت، واتە لە بنچینەدا زەننەدار نییە.

ناونانی: ناونراوە کاتی (عَارض) لەبەر کاتیی هۆکارەکەی کە وەستانە.

ئەندازەی درێژکردنەوەی: (٢) یاخود (٤) یاخود (٦) جووڵە درێژدەکرێتەوە.

وەکو: ﴿تَعۡلَمُونَ﴾، ﴿نَسۡتَعِينُ﴾

سوود: درێژکردنەوەی ئاسان (اللين):

پێناسە: بریتیە لە هاتنی زەننەیەکی توشهاتوو بەهۆی وەستانەوە بەدوای پیتی (و، ي) زەننەداردا کاتێك پێشەوەیان سەر (فتحة) بێت.

هۆی ناونانی: ناونراوە ئاسان (اللين) چونکە لەدەمەوە بەئاسانی دەردەچن.

ئەندازەی درێژکردنەوەی: (٢) یاخود (٤) یاخود (٦) جووڵە درێژدەکرێتەوە

نموونە: ﴿قُرَيۡشٍ﴾، ﴿عَلَيۡهِۖ﴾، ﴿خَوۡفٍ﴾، ﴿شَيۡءٍ﴾، ﴿ٱلسَّوۡءِۚ﴾

تێبینی: لە ئەنجامی پێناسەی درێژکردنەوەی توشهاتوو بە زەننەو درێژکردنەوەی ئاسانەوە بۆمان دەردەکەوێت کە هەموو درێژکردنەوەیەکی ئاسان (اللين) درێژکردنەوەی توشهاتووە بە زەننە (العارض للسكون)، بەڵام پێچەوانەکەی ڕاست نییە.

(٤٦) أَوْ قُدِّمَ الْهَمْزُ عَلَى الْمَدِّ وَذَا   بَدَلْ كَآمَنُوا وَإِيمَانًا خُذَا

ڕاڤە:

ئەگەر هەمزە پێشکەوت بەسەر هەر یەکێك لە پیتەکانی درێژکردنەوەدا، ئەوا پێی دەوترێت درێژکردنەوەی لە جیاتی (مد البَدَل)، وەك: ﴿ ءَامَنُوٓاْ﴾، ﴿ إِيمَـٰنًا﴾.

ڕوونکردنەوە:

پێناسە: بەو درێژکردنەوە دەگوترێت کە لە پێش پیتی درێژکردنەوە لە یەك وشەدا پیتی هەمزە هاتبێت و لە دوای پیتی درێژکردنەوەکەش هەمزەو زەننە نەهاتبێت.

هۆی ناونانی: چونکە پیتە درێژکردنەوەکە لە بنچینەدا هەمزەیەکی زەننەدار بووە بە پێی یاسای زانستی (الصرف) هەرکات دوو هەمزە لە سەرەتای وشەیەکدا کۆببوونەوە یەکەمیان بزواو و دووەمیان زەننەداربێت، دووەمیان دەگۆڕدرێت بۆ پیتی درێژکردنەوە (المدّ) لە ڕەگەزی جووڵەی پیتی پێش خۆی.

ئەندازەی درێژکردنەوەی: لە لای (حفص) تەنها دوو جووڵە درێژدەکرێتەوە.

نموونە: ﴿ءَامَنُوٓاْ﴾، ﴿إِيمَـٰنًا﴾، ﴿أُوتُوٓاْ﴾ **لە بنچینەدا (أَأْدم)، (أُؤْتوا)، (إِئْتاء) بوون.**

درێژکردنەوەی پاپەند

(٤٧) وَلاَزِمٌ إِنِ السُّكُونُ أُصِّلاَ　　وَصْلاً وَوَقْفًا بَعْدَ مَدٍّ طُوِّلاَ

ڕاڤە:

سێیەمین حوکم لە ئەحکامەکانی درێژکردنەوەی لاوەکی (فرعي)، درێژکردنەوەی پاپەند (اللزوم)ـە.

درێژکردنەوەی پاپەند (اللازم)ـە ئەگەر زەننە (سکون)ـەکە بنچینەیی (أصلی) بێت لە گەیاندن و وەستانداو بەدوای پیتێکی درێژکردنەوەدا هاتبێت، درێژدەکرێتەوە بە ئەندازەی شەش جووڵە.

نموونە: ﴿ ٱلضَّآلِّينَ ﴾، ﴿ ٱلۡحَآقَّةُ ﴾، ﴿ دَآبَّةِ ﴾، ﴿ ءَآلۡـَٔنَ ﴾.

بەشەکانی درێژکردنەوەی پاپەند

(٤٨) أَقْسَامُ لاَزِمٍ لَدَيْهِمْ أَرْبَعَهْ　　وَتِلْكَ كِلْمِيٌّ وَحَرْفِيٌّ مَعَهْ

ڕاڤە:

بەشەکانی درێژکردنەوەی پاپەند (المدّ اللازم) چوارن، ئەو چوار بەشە دەبن بە وشەیی (کِلْمِيّ) و پیتیی (حَرْفِيّ).

(٤٩) كِلاَهُمَا مُخَفَّفٌ مُثَقَّلُ　　فَهَذِهِ أَرْبَعَةٌ تُفَصَّلُ

ڕاڤە:

هەریەك لەو دوانەیش واتە وشەیی (کِلْمِيٍّ) و پیتیی (حَرْفِيٍّ)، دەبن بەسوككراو (مُخَفَّفٌ) و قورسکراو (مُثَقَّلٌ)، کەواتە هەمووی چوار بەشەو ڕوونکردنەوەی دەوێت.

(٥٠) فَإِنْ بِكِلْمَةٍ سُكُونٌ اجْتَمَعْ　　مَعْ حَرْفِ مَدٍّ فَهْوَ كِلْمِيٌّ وَقَعْ

ڕاڤە:

ئەگەر لەیەك وشەدا زەننە (سکون) لە گەڵ پیتێكی درێژكردنەوەدا كۆبوونەوە ئەوە درێژكردنەوەی پاپەندی وشەیی (المدّ اللازم الكلميّ) ڕوویداوە.

وەك: ﴿ٱلصَّآخَّةُ﴾، ﴿ٱلطَّآمَّةُ﴾، ﴿دَآبَّةِ﴾

(٥١) أَوْ فِي ثُلَاثِيِّ الحُرُوفِ وُجِدَا　　وَالمَدُّ وَسْطُهُ فَحَرْفِيٌّ بَدَا

ڕاڤە:

یاخود ئەگەر زەننە (سکون) لە گەڵ پیتی درێژكردنەوە لە پیتێكدا كۆبوونەوە، ئەو پیتەیش ناوەڕاستی درێژكردنەوە بوو، ئەوە دەبێتە درێژكردنەوەی پاپەندی پیتیی.

نموونە: ﴿صٓ﴾، ﴿قٓ﴾، ﴿نٓ﴾.

(٥٢) كِلاَهُمَا مُثَقَّلٌ إِنْ أُدْغِمَا　　مُخَفَّفٌ كُلٌّ إِذَا لَمْ يُدْغَمَا

ڕاڤە:

(كِلاَهُمَا) هەردووكیان واتە پاپەندی وشەیی و پاپەندی پیتیی دەبن بە دوو بەشەوە.

(مُثَقَّلٌ إِنْ أُدْغِمَا) قورسە ئەگەر تێهەڵكێش كرابوون، وەك:

- ﴿ٱلْحَآقَّةُ﴾ ﴿أَتُحَٰٓجُّوٓنِّي﴾
- پیتی لام لە: ﴿الٓمٓ﴾ و ﴿الٓمٓرۚ﴾ ← (ألف **لام** میم) ← (ألف لآمِّیم)
- پیتی سین لە: ﴿طسٓمٓ﴾ ← (طا **سین** مِّیم) ← (طا سیمِّیم).

(مُخَفَّفٌ كُلٌّ إِذَا لَمْ يُدْغَمَا) سووكە ئەگەر تێهەڵكێش نەكرابوون.

لە وشەییەكاندا لە قوڕئانی پیرۆزدا تەنها وشەی ﴿ءَآلْـَٔنَ﴾ هەیەو دووجار لە سووڕەتی (یونس)دا هاتووە:

﴿ءَآلْـَٔنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِۦ تَسْتَعْجِلُونَ ٥١﴾ یونس

﴿ءَآلْـَٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ٩١﴾ یونس

نموونە بۆ پیتیەكانیش: ﴿صٓ﴾، ﴿قٓ﴾، ﴿نٓ﴾.

(٥٣) وَاللاَّزِمُ الْحَرْفِيُّ أَوَّلَ السُّوَرْ　　　وُجُودُهُ وَفِي ثَمَانٍ انْحَصَرْ

ڕاڤە:

درێژکردنەوەی پاپەندی پیتی (المدُّ اللازمُ الحرفِيّ) سەرەتای سووڕەتەکان بوونیان لە هەشت پیتدا هەڵهێنراون و کۆکراونەتەوە.

(٥٤) يَجْمَعُهَا حُرُوفُ (كَمْ عَسَلْ نَقَصْ)　　　وَعَيْنُ ذُو وَجْهَيْنِ والطُّولُ أَخَصْ

ڕاڤە:

يَجْمَعُهَا حُرُوفُ (كَمْ عَسَلْ نَقَصْ): ئەو هەشت پیتە ڕستەی (كَمْ عَسَلْ نَقَصْ) کۆیان دەکاتەوە. واتە: (ك ، م ، ع ، س ، ل ، ن ، ق ، ص)

نموونەی ك: ﴿كٓهيعٓصٓ﴾ مريم، دووەمی نییە.

نموونەی م: ﴿الٓمٓ﴾، ﴿ الٓمٓصٓ ①﴾، ﴿الٓمٓرۚ ﴾، ﴿طسٓمٓ﴾، ﴿حمٓ﴾ شەشەمی نییە.

نموونەی ع: ﴿كٓهيعٓصٓ﴾ مريم، ﴿ حمٓ ① عٓسٓقٓ﴾ سێیەمی نییە.

نموونەی س: ﴿طسٓمٓ﴾، ﴿طسٓ﴾، ﴿يسٓ﴾، ﴿ حمٓ ① عٓسٓقٓ﴾ پێنجەمی نییە.

نموونەی ل: ﴿الٓمٓ﴾، ﴿ الٓمٓصٓ ①﴾، ﴿الٓمٓرۚ ﴾، ﴿الٓرۚ﴾ پێنجەمی نییە.

نموونەی ن: ﴿ نٓۚ ﴾ دووەمی نییە.

نموونەی ق: ﴿ حمٓ ① عٓسٓقٓ﴾، ﴿قٓۚ﴾ سێیەمی نییە.

نموونەی ص: ﴿ الٓمٓصٓ ①﴾، ﴿كٓهيعٓصٓ﴾، ﴿ صٓۚ ﴾ چوارەمی نییە.

(وَعَيْنُ ذُو وَجْهَيْنِ) پیتی عەینی سەرەتای سووڕەتی (مريم) و (الشورى) بە دوو شێوە دەخوێنرێتەوە: شەش جووڵەو چوار جووڵە.

(والطُّولُ أَخَصْ) بەڵام شەش بەناوبانگترە.

(٥٥) وَمَا سِوَى الحَرْفِ الثُّلاَثِيْ لاَ أَلِفْ   فَمَدُّهُ مَدًّا طَبِيعِيًّا أُلِفْ

ڕاڤە:

جگە لە پیتە سیانییەکانی سەرەتای سوورەتەکان کە ناوەڕاستیان پیتی درێژکردنەوەبوو واتە: (كَمْ عَسَلْ نَقَصْ)، هەروەها جگە لە پیتی (ألِف)، سەرجەم پیتەکانی تر درێژکردنەوەیان درێژکردنەوەیەکی ئاسایین واتە تەنها دوو جووڵە درێژ دەکرێنەوە.

(٥٦) وَذَاكَ أَيْضًا فِي فَوَاتِحِ السُّوَرْ   فِي لَفْظِ (حَيٍّ طَاهِرٍ) قَدِ انْحَصَرْ

ڕاڤە:

(وَذَاكَ أَيْضًا فِي فَوَاتِحِ السُّوَرْ) ئەو پیتانەیش بەهەمان شێوە لەسەرەتای هەندێك لە سوورەتەکانی قورئانی پیرۆزدان.

(فِي لَفْظِ حَيٍّ طَاهِرٍ قَدِ انْحَصَرْ) لە ڕستەی (حَيٍّ طَاهِرٍ)دا کۆکراونەتەوە. واتە: (ح، ي، ط، ا، هـ، ر)

حا لە ﴿حمٓ﴾دا.

یا لە ﴿يسٓ﴾دا.

طا لە ﴿طسٓمٓ﴾ و ﴿طسٓ﴾و﴿طه﴾دا.

ها لە ﴿كٓهيعٓصٓ﴾ و ﴿طه﴾دا.

را لە ﴿الٓمٓرۚ﴾ و ﴿الٓرۚ﴾دا.

(٥٧) وَيَجْمَعُ الْفَوَاتِحَ الأَرْبَعْ عَشَرْ   (صِلْهُ سُحَيْرًا مَنْ قَطَعْكَ) ذَا اشْتَهَرْ

ڕاڤە:

هەموو ئەو پیتانەی لە سەرەتای سوورەتەکاندا هاتوون و ژمارەیان چواردە پیتە، لە ڕستەی (صِلْهُ سُحَيْرًا مَنْ قَطَعْكَ)دا کۆکراونەتەوە، ئەم ڕستەیەیش لەناو قورئانخوێناندا بەناوبانگە.

کۆتایی

(٥٨) وَتَمَّ ذَا النَّظْمُ بِحَمْدِ اللَّهِ   عَلَى تَمَامِهِ بِلاَ تَنَاهِي

ڕاڤە/ هۆنراوەکە تەواو بوو، سوپاس بۆ خودا بۆ تەواوبوونی سوپاسێکی هەمیشەیی و بەردەوام.

(٥٩) أَبْيَاتُهُ نَدٌّ بَداَ لِذِي النُّهَى   تَارِيخُهَا بُشْرَى لِمَنْ يُتْقِنُهَا

ڕاڤە/ (أَبْيَاتُهُ نَدٌّ بَداَ لِذِ النُّهَى) دێڕەکانی بۆنیان خۆش دەردەکەوێت بۆ خاوەن ژیرییەکان.

(تَارِيخُهَا بُشْرَى لِمَنْ يُتْقِنُهَا) مێژووی نووسینی ئەم هۆنراوەیە موژدەیە بۆ ئەو کەسەی لێی تێدەگات و لەبەری دەکات.

تێبینی: جەمزووری ڕستەی (نَدٌّ بَداَ)ی کردووە بە هێما بۆ ژمارەی دێڕەکانی ئەم هۆنراوەیە.

هەروەها ڕستەی (بُشْرَى لِمَنْ يُتْقِنُهَا)ی کردووە بەهێما مێژووی نووسینی هۆنراوەکەی. بەپێی ڕێگایەکی ژمێریاری کە لەناو زانا عەرەبەکاندا بەناوبانگبووە، کە بۆ هەر پیتێك بەهایەکی ژمارەییان داناوە، پیتەکانیشیان لەسەر ڕیزبەندی ڕۆژهەڵاتیەکان ڕیز کردووە بەم شێوەیە:

(أَبْجَدْ، هَوَّز، حُطّی، کَلَمُن، سَعْفَص، قَرْشَت، ثَخْذ، ضَظْغ)

(نَدٌّ بَداَ): ن ٥٠ + د ٤ + ب ٢ + د ٤ + ا ١ = ٦١

(بُشْرَى لِمَنْ يُتْقِنُهَا):

ب٢+ش٣٠٠+ر٢٠٠+ى١٠+ل٣٠+م٤٠+ن٥٠+ي١٠+ت٤٠٠+ق١٠٠+ن٥٠+هـ٥+ا١= ١١٩٨ك

پیت	بەها ژمارەییەکەی	پیت	بەها ژمارەییەکەی	پیت	بەها ژمارەییەکەی	پیت	بەها ژمارەییەکەی
أ	١	ح	٨	س	٦٠	ت	٤٠٠
ب	٢	ط	٩	ع	٧٠	ث	٥٠٠
ج	٣	ي	١٠	ف	٨٠	خ	٦٠٠
د	٤	ك	٢٠	ص	٩٠	ذ	٧٠٠
هـ	٥	ل	٣٠	ق	١٠٠	ض	٨٠٠
و	٦	م	٤٠	ر	٢٠٠	ظ	٩٠٠
ز	٧	ن	٥٠	ش	٣٠٠	غ	١٠٠٠

(٦٠) ثُمَّ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ أَبَدَا   عَلَى خِتَامِ الأَنْبِيَاءِ أَحْمَدَا

راڤه/ پاشان سەلات وسەلام بە بەردەوامی لەسەر دوایین پێغەمبەران ئەحمەد

(٦١) وَالآلِ وَالصَّحْبِ وَكُلِّ تَابعِ   وَكُلِّ قَارِئٍ وكُلِّ سَامِعِ

راڤه/ هەروەها سەلات وسەلام لەسەر بنەماڵەو هاوەڵان و شوێن كەوتووان و هەموو قورئانخوێنێك و هەموو گوێگرێكیش.

سەرچاوەكان

١- زانستی تەجوید، سیروان حامد، چاپی چوارەم.

٢- أسنى الاقوال في شرح متن تحفة الأطفال، أبو حفص عمر بن أحمد بن محمود الأزهري.

٣- أيسر المقال في شرح تحفة الأطفال، محمد رفيق مؤمن الشوبكي.

٤- تعطير البرية بشرح الجمزورية، لأبي عبد الملك أحمد بن فتحي البَكِيري.

٥- فتح الأقفال شرح متن تحفة الأطفال، سليمان بن حسين الجمزوري الشافعي.

٦- فتح رب البرية في حل ألفاظ التحفة والجزرية، سيد بن مختار بن أبو شادي.

٧- مِنحة ذي الجلال في شرح تحفة الأطفال، علي محمد الضباع.

پێڕست

پێشەکی ٣

دەقی هۆنراوەکە ٤

سەنەدی هۆنراوەکە ١٠

ناساندنی هۆنراوەکە ١١

ناساندنی دانەری هۆنراوەکە ١٢

پێشەکی هۆنراوەکە ١٣

ئەحکامەکانی نونی زەننەدارو تەنوین ١٥

ئەحکامەکانی نون و میمی شەددەدار ٢٢

ئەحکامەکانی میمی زەننەدار ٢٣

حوکمی لامی (أل) و لامی کردار ٢٧

لەیەك چووەکان و لە یەك نزیکەکان و هاوڕەگەزەکان ٣١

بەشەکانی درێژکردنەوە ٣٦

ئەحکامەکانی درێژکردنەوە ٤٠

درێژکردنەوەی پاپەند ٤٥

بەشەکانی درێژکردنەوەی پاپەند ٤٥

کۆتایی ٤٩

سەرچاوەکان ٥١